

Źródła

Agricola G., *De re metallica libri XII*, il. R.M. Deutsch, Z. Specklin, Basel 1556.

Aldrovandi U., *Ornithologia hoc est de avibus*, Francofurti 1640.

Aldrovandi U., *De quadrupedibus*, Bononiae 1645.

Aldrovandi U., *De insectis*, Frankfurt 1623.

Alsted J.H., *Artium liberalium ac facultatum omnium systemum mnemonicum, de modo discendi cum Encyclopaediae, Artis Lullisticae et Cabbalisticae perfectissima explicatione*, Francofurti 1610.

Alsted J.H., *Systema Mnemonicum duplex*. I. Minus succincto praeceptorum ordine quatuor libris adornatum. II. Maius, pleniore praeceptum Methodo, et commentariis scriptis ad praeceptorum illustrationem adornatum septem libris. In quibus artes memorativae praecepta plene et methodice traduntur, Francofurti 1610, 8o, 830+731 S.

Alsted J.H., *Consiliarius Academicus et scholasticus: id est Methodus Formandorum Studiorum: Continens Commonefactiones, Consilia, Regulas, Typos, Calendaria, Diaria, De ratione bene discendi & ordine studiorum recte instituendo: perpetuis Tabulis adornata: in gratiam Studiosorum tam Academicorum quam trivialium in Scholis particularibus, ut vocant. Accessit Consilium De Copia Rerum et Verborum, id est Methodo disputandi de omni scibili*, Argentorati 1610.

Alsted J.H., *Methodus Admirandorum Mathematicorum: Complectens Novem libros Metheseōs universae: In Quorum 1 Mathematica generalis. 2 Arithmetica. 3 Geometria. 4 Cosmographia. 5 Uranoscopia. 6 Geographia. 7 Optica. 8 Musica. 9 Architectonica*, Herbornae Nassoviorum 1613 (wydania kolejne: 1623, 1641, 1657).

Alsted J.H., *Metaphysica tribus libris distincta: 1. Praecepta methodica, 2. Theoremata selecta et 3. Commentariola dilucida...*, Herbornae Nassoviorum 1616.

Alsted J.H., *Encyclopaedia Septem tomis distincta...*, Herbornae Nassoviorum 1630.

Alsted J.H., *Clavis Artis Lullianae*, Argentorati 1633.

[Alvares M. SJ] *Emmanuelis Alvarii, De institutione grammatica libri tres*, Venetiis 1581.

[Amman J.] *Jost Amman's Stände und Handwerker. Mit Versen von Hans Sachs*, München 1884 (Liebhaber-Bibliothek alter Illustratoren in Facsimile-Reproduktion, Bd. 7).

Andreae J.V., *Chymische Hochzeit Christani Rosencreütz. Anno 1459. Arcana publicata vilescunt; & gratiam prophanata amittunt. Ergo: ne Margaritas obiice porcis, seu Asino substerne rosa*, Strasburg 1616.

Andreae J.V., *Reipublicae Christianopolitanae Descriptio*, Strasburg 1619.

Andreae J.V., *Theophilus, Sive de Christiana Religione sanctius colenda, Vita temperantius instituenda, Et Literatura rationabilius docenda Consilium*, Stuttgart 1649.

Andreae J.V., *Reipublicae Christianopolitanae descriptio*, przekł. pol. H. Wiszniewska, oprac. S. Kazikowski, w: *Utopiści XVI i XVII wieku o wychowaniu i szkole*, oprac. W. Voisé, Wrocław 1972.

Anthologia Latina sive poesis Latinae supplementum, ed. A. Riese, Lipsiae 1870 (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Ps. 1: Carmina Latina epigraphica).

Apherdianus P., Tyrocinium linguae Latinae ex optimis quibusque Auctoribus collectum, et in capita digestum..., Antverpiae 1552 (reprint wyd. Von F. De Tollenaere, F. Claes S.J., Monumenta Lexicographica Neerlandica, series 2, vol. 4, Gravenhage 1976).

Apulei Platonici Madaurensis, Florida 17, w: Opera quae supersunt , vol. 2, fasc. 2, ed. R. Helm, Teubner, Leipzig 1959.

[Aristoteles] Aristotelis libri omnes, Sextum volumen. Ad Animalium cognitionem attigentes. Cum Averrois... commentariis, pars 2, Venetiis 1562.

Aristoteles Latinus, t. I – , ed. L. Minio-Paluello, Bruges–Paris 1961– .

Bacon F., Novum Organon, w: The works of Francis Bacon, Baron of Verulam, ed. by J. Spedding, R.L. Ellis, D.D. Heath, t. 1, London 1857 (reprint: Stuttgart 1963).

[Bathe W., S.J.], Ianua linguarum, sive modus maxime accomodatus, quo patefit aditus ad omnes linguas intelligendas. Industria Patrum Hibernorum Societatis Jesu, qui Collegio eiusdem nationis Salamanticae degunt, in lucem edita..., Salamanticae 1611.

[Bathe W., S.J.] Ianua linguarum w: Methodus Institutionis nova quadruplex 1. M. Johannis Rhenii, 2. Nicodemi Frischlini, 3. Ratichii et Ratichianorum ter gemina, 4. Jesuitarum, vulgo Ianua linguarum dicta / Edita studio atque opera M. Johannis Rhenii, Lipsiae 1617.

Bernardus de Lavinheta, Opera omnia, Quibus tradidit Artis Raymundi Lullii Compendiosam Explicationem... edente Johanne Henrico Alstedio, Coloniae 1612.

Bèze Th. de, Icones, id est verae imagines virorum doctrina simul et pietate illustrium [...] quibus adiectae sunt nonnullae picturae quas Emblemata vocant, Geneva 1580.

Biblia Sacra Vulgatae editionis Sixti V Pontificis Maximi iussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita, Editioni San Paolo 1995.

Biblia, Das ist Alle bücher der H. Schrift des Alten und newen Testaments Aus Hebraischer und Griechischer Sprach..., wyd., przekł. i komentarz J. Piscator, Herborn 1602–1604.

[Biblia] Novi Iesu Christi Testamenti Graeco-Latino-Germanicae novae editionis pars prima (...) in qua Consilium de Latina lingua compendiose a pueris addiscenda exponitur, studio Eilhardi Lubini, Rostochi 1614.

Biblia Sacra sive Testamentum Vetus ab Im. Tremellio et Fr. Iunio ex Hebraeo Latine redditum et Testamentum Novum a Theod. Beza e Graeco in Latinum versum, Amsterodami 1633.

Bodinus E., Bericht von der Natur und vernünftmessigen Didactica, oder LehrKunst: Nebenstellen und Sonnenklaren Beweis, wie heutiges Tages der studierenden Jugend die rechten fundamenta verrückt entzogen werden... Omnia faciliora facit Ratio, Ordo et Modus, [s. l], [Hamburg?] 1621.

[Boethius] Boethii commenatrii in librum Aristotelis Περί ερμηνείας, ed. C. Meisner, Teubner, Leipzig 1880.

Buno J., Neues und also eingerichtetes ABC- und Lesebüchlein..., Danzig 1650.

Buscherus S., Christlicher und Nothwendiger Unterricht, wie die Studia der L. Jugendt zu Gottes Ehren und der Menschen Wolfart sollen gerichtet werden, Auch on man Rami Logicam hiezu in Christlichen Schulen bey der Institution nützlich gebrauchen könne..., Rinteln 1625.

Campanella Th., Von der Spanischen Monarchy, Oder Außführliches Bedencken, welcher massen, von dem König in Hispanien, zu nunmehr lang gesuchter Weltbeherrschung, so wol insgemein, als auff jedes Königreich und Land besonders, allerhand Anstalt zu machen sein möchte..., s. 1, 1620.

Campanella T., Monarchie d'Espagne [Monarchia di Spagna], wyd. włosko-franc., ed. G. Ernst, przekł. franc.: S. Waldbaum, N. Fabry, Paris 1997.

Campanella T., Państwo Słońca, tłum. R. i L. Brandwajnowie, w: Utopiści XVI i XVII wieku o wychowaniu i szkole, wybór i oprac. W. Voisé, Wrocław 1972.

[Carmen de Philomela] De volucris et iumentis. De filomela, ed. A. Riese, Anthologia latina sive poesis latinae suppelementum, Teubner, Lipsiae 1906 (reprint: Amsterdam 1964), t. I/2. Klopsch P., Carmen de Philomela, w: Literatur und Sprache im Europäischen Mittelalter: Festschrift für Karl Langosch zum 70. Geburtstag, Hrsg. A. Önnersfors, J. Rathofer, F. Wagner, Darmstadt 1973.

Casmannus O., Psychologia anthropologica, Hanoviae 1594.

Cassiodor Senator, Institutiones, ed. R.A.B. Mynors, Oxford 1937.

Cebes, Tabula, ed. Philippus Beroaldus, Bologna 1497.

Châteillon S., Dialogorum sacrorum libri quatuor, Lipsiae 1605 (Coloniae 1591; Lipsiae 1579, Basileae 1562). Edycja krytyczna ed. D. Amherdt, Gene`ve 2004.

Cicero M.T., De oratore III, 48 184, ed. by K.W. Piderit, O. Harnecker, t. 3, Leipzig 1890 (Bibliotheca Teubneriana).

Cramer A., Deutliche, richtige und wolgemeinte anleitung wie die zarte Jugendt von Kindt auff Gottes Furcht, Künsten und Sprachen recht wol und förmlich könne erzogen und ad academica studia prepariert werden..., Magdeburg 1618.

Cramer A., Gründlicher Bericht und nothwendige erinnerung, von dero jüngst entstandenen streitsache, Neben deutlicher Erklärung des rechten, aber listig Vertuscheten Haupthandels, aus dem blinden Gewirre M. Kotzibuvii und M. Evenii herfür gesucht und... publicieret, Magdeburg 1623.

Crebs A., Bedencken über Die Newe Didacticam oder Vernunftmessige Lehrkunst Eliae Bodini, Königsberg 1626.

Dante Alighieri, De vulgari eloquentia, ed. S. Cecchin, Milano 1988.

Der Briefwechsel zwischen Philipp Hainhofer und Herzog August d. J. von Braunschweig-Lüneburg, Hrsg. R. Gobiet, München 1984.

Die Deutschen Katechismen der Böhmischen Brüder, Hrsg. A. Molnár, Berlin 1887 (MGP, Bd. 4).

Die Matrikel der Hohen Schule und des Paedagogiums zu Herborn, Hrsg. G. Zedler, H. Sommer, Wiesbaden 1908.

Die Matrikel der Universität Tübingen, Bd. 2: 1600–1710, oprac. A. Bürk, W. Wille, Tübingen 1953.

Dillherr J.M., Harsdörffer G.Ph., Drei-ständige Sonn- und Festtag-Emblemata oder Sinne-Bilder, Nürnberg: Endter, ca. 1660 (reprint, ed. D. Peil, Emblematisches Cabinet, Hildesheim 1994).

Diomedes, Artis grammaticae libri III, w: Grammatici Latini, ed. H. Keil, t. 1 (= GL 1), Teubner, Leipzig 1857.

- Dornavius C., Schulordnung für Görlitzer Gymnasium (disciplina et doctrina), Görlitz 1609.
- Dornavius C., Ulysses scholasticus, hoc est de erroribus qui in scholis, quas appellant, trinitalibus, admittuntur, Dissertatio duplex..., Hanoviae [Hanau] 1620.
- Eberhardus Bethuniensis, Graecismus, ed. J. Wrobel, Corpus grammaticorum medii aevi, t. 1, Vratislaviae 1887.
- Erasmus Roterodamus, Ciceronianus, ed. P. Mesnard, Amsterdam 1971 (Opera omnia, t. I/2).
- Erasmus Roterodamus, De recta latini graecique sermonis pronuntiatione, ed. M. Cytowska, Amsterdam 1973 (Opera omnia, t. I/4).
- Evenius S., Methodi Linguarum Artiumque Compendiosioris Scholasticae Demonstarata Veritas: in Schola Hallensi Illustri olim ad disputandum proposita, Magdeburg 1622.
- Evenius S., Kotzibue J., Christliche Betrawrung der fast selzamen Verwirrung M. Andreae Crameri, darauß sich es mit der Zeit ansehen lasset, als wenn er selber nicht wisse, wo er in den bißhero bestrittenen Häuptpuncten zu Hause gehöre, unnd was er endlich auß sich selbst machen solle, auff gesetzt und zu endlicher einstellung der gegenantwort auff solch wunderbar Gewirre in offenen Druck gegeben von M. Johanne Cotzibuvio Pfarrern zu S. Jacob. und M. Sigismundo Evenio Gymnasii Rectore in Magdeburg, Magdeburg 1624.
- Evenius S., Christliche, Gottselige Bilder Schule, Das ist Anführung der Ersten Jugend zur Gottseligkeit in und durch Biblische Bilder, aus und nach den Historien-Sprüchen der Schrifft Einstimmung des Catechismi und nützlichen Gebrauch erkläret: Förderst zu Gottes Ehren, und dann zu der Christlichen Jugend früzeitiger Erbauung in der Gottesfurcht: ... Allen Christlichen Schulen und häußlichen Unterweisungen zum besten im Druck ausgefertiget..., Jena 1636 (2Nürnberg: Endter, 1637).
- Freig(ius) J.Th., Paedagogus, hoc est libellus ostendens qua ratione prima artium initia pueris quam facillime tradi possint, Basileae 1582.
- Frischlin N., De ratione instituendi puerorum ab anno aetatis sexto et septimo ad annum usque decimum quartum, ita ut praeter duas, aut tres maternas linguas, etiam Latinam discat recte loqui et scribere: Graecam vero mediocriter intelligere: insuperque rudimenta Dialecticae et Rhetoricae ad usum scribendi conferre, Gyssingae 1584.
- [Frischlin N.] Nicodemi Frischlini Nomenclator trilinguis Graecolatinogermanicus, continens omnium rerum, quae in probatis omnium doctrinarum auctoribus inueniuntur, appellationes ... Opus nova quadam methodo, secundum Categorias Aristotelis... concinnatum, Frankfurt am Main 1586 (ed. 2: 1588).
- Frischlin N., De ratione instituendi puerorum, w: J. Rhenius, Methodus institutionis nova quadruplex, Lipsiae 1617.
- Frischlin N., Julius Redivivus, ed. W. Janell, wstęp: W. Hauff, G. Roethe, W. Janell, Berlin 1912 (Lateinische Literaturdenkmäler des XV. und XVI. Jahrhunderts, Bd. 19).
- Frischlin N., Iulius Redivivus. Comoedia, przekł. niem. J. Frischlin, wyd. R.E. Schade, Stuttgart 1983.
- Frey J.C., Via ad divas scientias artesque, línguarum notitiam, sermones extemporaneos nova et expeditissima, Paris 1628 (kolejne wydania: Heidelberg 1629; Jenae-Arnstadiae 1674).
- Fronsperger L., Kriegßbuch, Frankfurt am Main 1573.

[Aulus Gellius] Gellii A., *Noctes Atticae*, ed. P.K. Marshall, Oxonii 1968 (*Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis*).

Glossae nominum. Accedunt eiusdem opuscula glossographica collecta a G. Goetz, ed. G. Loewe, Teubner, Leipzig 1884.

Goethe J.W., *Z meines Lebens. Zmyslenie i prawda*, przekł. A. Guttry, Warszawa 1957.

Golius Th., *Onomasticon Latio-germanicum*, in *usum scholae Argentoratensis*, [Strasbourg] 1579 (reprint wyd. G. de Smet, *Documenta Linguistica*, Hildesheim 1972).

Grammatici Latini, ed. H. Keil, t. 1–7 (= GL), Teubner, Leipzig 1855–1870.

[Gregorius Magnus S.] Gregorii Magni S., *Registrum XI, 10*, w: idem, *Registrum epistolarum, libri VIII–XIV, Appendix*, ed. Dag Norberg, Turnholti 1982 (*Corpus Christianorum Series Latina (CCSL)*, t. 104A).

[Gregorius Magnus S.] Św. Grzegorz Wielki, *Listy*, tłum. ks. J. Czuj, Warszawa 1955.

Grüßbeutel Jacob, *Eyn Besonder fast nützlich stymmen büchlein mit figuren, welche die stymmen an jn selbs anzeygen mit silben und namen...*, Augsburg 1534 (reprint w: *Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhunderts...*, Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882, bez paginacji).

Guillelmus de Ockham, *Opera Philosophica et Theologica cura Instituti Franciscani Universitatis S. Bonaventurae*, [2] *Opera Theologica*, t. 1–, S. Bonaventure, N.Y. 1967 –

Hardkopffius N., *Cupressus Exequialis: Sacrata Manibus Castissimae, Pientissimae ... Elisabethae Buteliae ... M. Martini Willichii Pastoris ... Coniugis desideratissimae, Quae 15. Febr. ... obdormivit ... a Collegis & amicis*, Hamburg 1631.

Harsdörffer G.Ph., *Schutzschrift für Die Teutsche Spracharbeit*, w: idem, *Frauenzimmer Gesprächspiele*, Bd. 1, bey Wolfgang Endter, Nürnberg 1641 (reprint: Tübingen 1968).

Hartlib S. [Lubinus E.], *The True and Ready Way to Learn the Latine Tongue*, London 1654 (reprint: Menston 1971).

[Hartlib S.] *The Hartlib Papers: a complete text and image database of the papers of Samuel Hartlib (c. 1600–1662)*, held in Sheffield University Library, Sheffield, England; prepared by members of the Hartlib papers project, 2 CD, Ann Arbor 1995.

Helias Petrus, *Summa super Priscianum*, ed. L. Reilly, Toronto–Ontario 1993 (*Studies and Texts*, vol. 113).

[Helvicus Ch., Jungius J.] *Kurtzer Bericht von der Didactica, oder LehrKunst Wolfgangi Raticihii: Darinnen er Anleitung gibt/ wie die Sprachen/ Künste und Wissenschaften leichter/ geschwinder/ richtiger/ gewisser und vollkömlicher/ als bißhero geschehen/ fort zupflantzen seynd / Gestellet und ans Liecht gegeben/ Durch Christophorum Helvicum SS. Theologiae Doctorem, Und Joachimum lungium Philosophum, Beyde Professoren zu Giessen, Frankfurt am Main 1613.*

[Helvicus Ch.] *Christophori Helvici In Academia Giessena quondam doctoris et professoris... Libri didactici, Grammaticae Universalis, Latinae, Graecae, Hebraicae, Chaldaicae una cum generalis Didacticae delineatione, et specali ad Colloquia familiaria applicatione*, Giessae 1619.

Hévelius J., *Selenographia sive Lunae descriptio...*, Gedanii 1647.

Heyden S., *Nomenclatura rerum domesticarum*, Nürnberg 1530 (reprint: Hildesheim 1998).

Holstein G., Clärliche Anzeig oder Bedeutung was und wie viel ein Jedweder in divina methodo Glaumiana nemblich Eine Kunst oder Sprach respective indwendig VIII. oder XIV. Tagen, III. IV. Oder nach Gelegenheit mehr Wochen mediocriter zulernten, Frankfurt am Main 1628.

Hugo de Sancto Victore, Didascalicon. De studio legendi/Studienbuch, Hrsg. Th. Offergeld, Freiburg i.B. 1997.

Hugo de Sancto Victore, Didascalicon. De studio legendi, ed. C.H. Buttmer, Washington D.C. 1939.

Ickelsamer V., Die rechte weiss auff's kürtzist lesen zu lernen, Marburg 1534 (reprint w: Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhunderts..., Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882).

Ickelsamer V., Eine Teütsche Grammatica Darauß einer vom jm selbs mag lesen lernen, s. I, ok. 1534 – Reprint w: Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhunderts..., Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882, bez paginacji. Ed. J. Müller, Quellenschriften und Geschichte des deutschsprachigen Unterrichts bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts, Gotha 1882.

Institutiones, w: Corpus Iuris Civilis, vol. 1, ed. P. Krüger, Th. Mommsen, Berolini 1911. Przekład polski: Instytucje Justyniana, przekł. i przedm. C. Kunderewicz, Warszawa 1986.

Johannes de Sacrobosco, Sphaera Ioannis de Sacrobosco emendata..., Coloniae 1581.

Johannes de Garlandia, Cornutus (Distigium), w: Der deutsche Cornutus. I. Teil: Der Cornutus des Johannes de Garlandia, ein Schulbuch des 13. Jahrhunderts, Hrsg. E. Habel, Berlin 1908.

[Jonston J.] Jonstonus J., Historiae naturalis de avibus, Francofurti ad Moenum 1650.

[Jonston J.] Jonstonus J., Historiae naturalis de quadrupedibus, Francofurti ad Moenum 1650.

[Jonston J.] The Letters of Jan Jonston to Samuel Hartlib / Listy Jana Jonstona do Samuela Hartliba, transkr. i oprac. W.J. Hitchens, A. Matuszewski, J. Young, IHN PAN, University of Sheffield, Warszawa 2000.

[Jordan P.], Leyenschuß Wie man Künstlich und bekhend schreyben undt lesen soll lernen..., Mainz 1533 – w: Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhundert, Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882.

Junius H., Lexicon Graecolatinum, Basileae 1550.

Katechismus Česko-bratřský – Der Böhmisches-Brüderische Katechismus auf der Grundlage des Brüderischen

Katechismus aus dem Jahre 1608, ed. T.B. Kašpar, Berlin 1992.

Katechizm Heidelberski, przekł. filologiczny G. Pianko, oprac. literackie i red. B. Stahl, Warszawa 1988 (Konsystorz Kościoła Ewangelicko-Reformowanego).

Keckermann B., Dissertatio ad logicae studiosos de logicorum praecognitorum institutio..., Genewa 1614, kol. 78–83 (pierwodruk: Hanau 1599) – przekł. polski: Keckermann B., [Przeciw Ramusowi w obronie Arystotelesa], w: 700 lat myśli polskiej, t. 3: Filozofia i myśl społeczna XVII wieku, wyd. Z. Ogonowski, cz. 2, Warszawa 1979.

Keckermann B., Politica specialis gemina: Prior Polonica... Posterior Germanica..., ed. J.H. Alsted, Hanoviae 1611.

Keckermann B., *Systema systematum... omnia huius Auctoris Scripta philosophica...*, t. 1–2, ed. J.H. Alsted, Hanoviae 1613.

Keinen Groschen für einen „Orbis pictus“, w: Th. Brüggemann, Keinen Groschen für einen „Orbis pictus“. Anmerkung zu einer Kinderkomödie aus dem 18. Jahrhundert, „Die Schiefertafel“ 1978, Jg. 1, H. 1, s. 19–58.

[Kinner C.] Cypriani Kinneri Silesii D., *Cogitationum didacticarum diatyposis summaria... Elucidarium cogitationesque istats... Consilium*, [s.l.] 1648.

Knapiusz G. [Knapski], *Thesaurus Polonolatinograecus seu Promptuarium lingua Latanie et Graecae in tres tomos divisum...*, wyd. 2, Kraków 1643–1644. T. 1: [Polonolatinograecus] 1643, 2o, [1488] s. T. 2: [Latinopolonicus], 1644, 4o, [886] s.

[Komenský J.A.] Commenii (!) J.A., *Orbis sensualium pictus. Hoc est, Omnium fundamentalium in Mundo Rerum & in Vita Actionum Pictura & Nomenclatura. / Die sichtbare Welt / Das ist Aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens-Verrichtungen Vorbildung und Benahmung*, Noribergae 1658 (reprinty wydania pierwszego łac.-niem. z 1658 roku: wyd. J. Kühnel, Leipzig 1910; wyd. H. Rosenfeld, Osnabrück 1964; Dortmund 1978).

[Komenský J.A.] J.A. Comenii, *Orbis sensualium pictus...*, ed. J. Červenka, S. Králík, M. Bečková, DJAK 17, Praha 1970 (na podstawie wyd. 2: Noribergae 1659).

[Komenský J.A.] Commenii (!) J.A., *Orbis sensualium pictus. Hoc est, Omnium fundamentalium in Mundo Rerum, & in vita Actionum, Pictura & Nomenclatura / Joh. Amos Commenius's Visible World. Or, A Picture and Nomenclature of all the chief Things that are in the world; and of Mens Employments therein...* by Charles Hoole, Teacher of a Private Grammar School in Lothbury, London, wyd. 1. ang.-łac., London 1659 (reprint: ed. J.H. Sadler, London 1968).

[Komenský J.A.] Comenii J.A., *Orbis sensualium pictus...*, wyd. łac.-franc.-niem.-pol., wyd. 1. z polskim tłumaczeniem Macieja Gutthätera-Dobrackiego; zachowane są cztery warianty: 1. Bregæ Silesiorum, Sumptibus Caspari Mülleri Bibliopolæ Wratislaviensis. Typis Tschornianis, Anno Salutis M DC LXVII (egz. Bibl. Gdańska PAN: Fb. 2921.8o. Bibl. Kórnicka PAN: 13754. Kraków, Bibl. Muzeum Narod.: VIII-XVII.2119. Wrocław Bibl. ZN im. Ossolińskich: XVII-5085-II). 2. Bergæ Silesiorum, Typis Tschornianis, Impensis Caspari Mülleri, Bibliopolæ Wratislav. 1667 (egz. Warszawa, BUW: Sd.712.89). 3. Bregæ Silesiorum, Typis Tschornianis, Impensis Caspari Mülleri, Bibliopolæ Wratislav. 1667 (Warszawa, BN: XVII.2.1493). 4. Bregæ Silesiorum, Typis Tschornianis, Veneunt Vratislaviæ in Domo Klnitzschiana apud Casparum Müllerum, Bibliopolam. Anno Salutis M DC LXVII (egz. Kraków BJ: 51297-I).

[Komenský J.A.] Comenii J.A., *Orbis sensualium pictus...*, ed. 3. ang.-łac., London 1672 (reprint: ed. J. Bowen, Sydney 1967).

[Komenský J.A.] Comenius J.A., *Orbis sensualium pictus... Latina, Polonica, Gallica et Germanica... / Świat rzeczy pod zmysły podpadających we czterech językach odmalowany i poprawiony...*, Varsaviae: Michael Gröll – Norimbergae: Joh. Andr. Endter Hered., 1770.

[Komenský J.A.] Comenii Joh. Amos, *Orbis sensualium pictus* (niem.-łac.-włosko-franc.), Norimbergae: In Bibliopolio Joh. Andr. Endteri, 1777.

[Komenský J.A.] Comenius J.A., *Orbis sensualium pictus quadrilinguis... Latina, Polonica, Gallica, et Germanica / Jana Amosza (!) Kommeniusza (!) Świat malowany rzeczy widocznych pod zmysły podpadających, w czterech językach, czyli wszelkich rzeczy na świecie i działań ludzkich wyobrażenie i*

wymienienie, po łacinie, po polsku, po francusku i po niemiecku. W Wrocławiu, u Wilhelma Bogumiła Korna, 1818.

[Komenský J.A.] Comenii J.A., Opera didactica omnia, cz. 1–4, Amsterdam 1657 (reprint: Praha 1957; skrót: ODO).

[Komenský J.A.] Comenii J.A., Opera omnia / Dílo Jana Amose Komenského, ed. A. Škarka i in., t. I – , Praha 1969- (skrót: DJAK).

[Komenský J.A.] Comenius J.A., Janua linguarum reserata, ed. J. Červenka, Praha 1959 (skrót: JLR).

[Komenský J.A.] Komenského J.A., Didaktika [czeska]..., ed. W.W. Tomek, Praha 1849.

Komenský J.A., Böhmische Didaktik, przekł. K. Schaller, Paderborn 1970.

[Komenský J.A.] Comenius J.A., De primaria ingenio colendi instrumento, sollerter versando, libris: oratio sub laborum auspicio in Patakinæ scholæ auditorio majori recitata anno MDCL 28. Novemb., Praha–Warszawa 1970 (przekł. polski: Komeński J.A., Mowa o książkach, czyli o sprawnym posługiwaniu się tym najprzedniejszym instrumentem kształcenia umysłów, przekł. I. Lichońska, Warszawa 1957).

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Unum necessarium, czyli Jedyne konieczne, przekł. J. Sachse, oprac. M. Magdziak, J. Sachse, Wrocław 1999.

[Komenský J.A.] Čapková D., Neznámý deník Komenského, SCeTH – oddielny zeszyt 8/9, 1975 (przekł. polski: Čapková D., Nieznany dziariusz roboczy Komeńskiego, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Pedagogika, Psychologia, Historia Wychowania” 1975, 5).

[Komenský J.A.] J.A. Komenského Korrespondence, ed. A. Patera, Praha 1892 (skrót: Patera).

[Komenský J.A.] Kvačala J., Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII Jahrhunderts, Bd. 1–2, MGP, Bd. 26 i 32, Berlin 1903–1904 (skrót: MGP, t. 26 i 32).

[Komenský J.A.] Comenius J.A., De rerum humanarum emendatione consultatio catholica, ed. J. Červenka, V.T. Miškovska i in., t. 1–2, Praha 1966.

[Komenský J.A.] Comenius J.A., Panegyricus Carolo Gustavo / Lobrede auf König Karl X. Gustav, wstęp, ed. i przekł. niem. J. Beer, Sankt Augustin 1997 (Schriften zur Comeniusforschung, t. 25).

[Komenský J.A.] Comenius J.A., Grosse Unterrichtslehre, Hrsg. i przekł. J. Beeger, F. Zoubek, Berlin 1871 (Pädagogische Bibliothek).

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Pampaedia, przekł. K. Remerowa, oprac. B. Suchodolski, Wrocław 1973 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy – skrót: PP).

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Pisma wybrane, przekł. K. Remerowa, wstęp i oprac. B. Suchodolski, Wrocław 1964 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy – skrót: PW).

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Wielka dydaktyka, przekł. K. Remerowa, wstęp i komentarz B. Suchodolski, Wrocław 1956 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy – skrót: WD).

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Panegiryk Karolowi Gustawowi bezkrwawemu zwycięzcy Sarmacji, przekł. T. Włodarczyk, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. rocznicę przybycia do Leszna (1628–2008), red. A. Konior, Leszno 2009.

[Komenský J.A.] Komeński J.A., Zburzenie Leszna (Lesnae excidium) w kwietniu 1656 r. Historycznie wiernie opisał Komeński, przekł. J. Olejnik, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. Rocznice przybycia do Leszna (1628–2008), red. A. Konior, Leszno 2009, s. 131–148.

[Komenský J.A.] List do Piotra Figulusa (na Śląsku, 22 maja 1656 r.), przekł. J. Swoboda, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy, Leszno 2009.

[Komenský J.A.] List Jana Amosa Komeńskiego do Cypriana Kinnera z 18 listopada 1644 r.

[Hartlib Papers, 1/33/80B-81B], przekł. A. Matuszewski, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. rocznicę przybycia do Leszna (1628–2008), red. A. Konior, Leszno 2009, s. 153–159.

[Kopernik M.] Nicolai Copernici „De revolutionibus” codicis propria auctoris manu scripti imago phototypa, ed. P. Czartoryski, J. Zathej, J. Domański, Varsaviae–Cracoviae 1973.

Kotzibue J., Evenius S., Christliche Betrawrung der fast selzamen Verwirrung M. Andreae Crameri, darauß sich es mit der Zeit ansehen lasset, als wenn er selber nicht wisse, wo er in den bißhero bestrittenen Häuptpuncten zu Hause gehöre, unnd was er endlich auß sich selbst machen solle, auff gesetzt und zu endlicher einstellung der gegenantwort auff solch wunderbar Gewirre in offenen Druck gegeben von M. Johanne Cotzibuvio Pfarrern zu S. Jacob. und M. Sigismundo Evenio Gymnasii Rectore in Magdeburgk, Magdeburg 1624.

Leyser P., Historia poetarum et poematum medii aevi, Hallae 1721.

[Lubinus E.], wstęp pod tytułem: Consilium de Latina lingua compendiose a pueris addiscenda do: Novi Iesu Christi Testamenti Graeco-Latino-Germanicae novae editionis pars prima (...) in qua Consilium de Latina lingua compendiose a pueris addiscenda exponitur, studio Eilhardi Lubini, Rostochi 1614.

[Lubinus E.] S. Hartlib, The True and Ready Way to Learn the Latine Tongue, London 1654 (reprint: Menston 1971).

Lubinus E., Nova illustrissimi Principatus Pommeraniae descriptio..., Amsterdam 1618 (reprinty: 1. Die große Lubinsche Karte von Pommern aus dem Jahre 1618, Hrsg. E. Jäger, R. Schmidt; 370 Adam Fijałkowski – Tradycja i nowatorstwo...

A. Haas, M. Vollack, Lüneburg 1980. 2. Eilhardi Lubini Nova illustrissimi..., ed. M. Stelmach, Szczecin 1988).

Luther M., Passionalbüchlein, Hrsg. F. Cohrs, A. Götze, w: Dr. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe, Bd. 10, Teil. 2, Weimar 1907.

Magirus E., Der Unvernünfftiger, Schmechlicher und Unchristlicher Didacticus Elias Bodinus, Hamburg 1621.

Melanchton Ph., Grammatica latina, Coloniae 1527.

Mencelius J., Thanatologia, sive De morte Tractatus theoreticus et practicus, Methodice conscriptus..., Basileae 1632.

Mieleszko M. [SJ], Emblematy, wyd. i oprac. R. Grześkowiak i J. Niedźwiedź, red. D. Chemperek, Humanizm. Idee, nurty i paradygmaty humanistyczne w kulturze polskiej, pod red. A. Nowickiej-Jeżowej, Polonika, pod red. D. Chemperka, t. VI, Warszawa 2010.

Montaigne M. de, Próby, przekł. T. Boy-Z'eleński (E. Cięglewicz, T. Sinko), Warszawa 2002.

Murmellius J., Pappa – Köln 1513 und Basel 1517 (reprint ed. i wstęp: P.O. Müller, Hildesheim 2006).

Murmellius J., Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum, Cracoviae 1528 – reprint: Biblioteka Tradycji Literackich nr 13B, Kraków 1997.

Neander M., Bedencken an einen guten Herrn und Freund, wie ein Knabe zu leiten und zu unterweisen..., Isebii 1581.

Neander M., Compendium grammaticae Latinae Philippi Melanchtonis..., Lipsiae–Witenbergae 1598.

Olevian C., Der Gnadenbund Gottes: 1590, Faks.-Ed. mit einem Kommentar, Hrsg. G. Franz, Köln 1994.

Olevian C. et al., Der Heidelberger Katechismus, Berlin 1934.

[Pseudo-] Ovidij Nasonis P., Epistolae, Pulex et Philomela, Venetiis 1515.

Papias, Vocabularius, Venetiis 1496 (reprint: Torino 1966).

Piscator J., Animadversiones in Dialectiam Petri Rami, Frankfurt 1580.

Piscator J., Petri Rami scholae inter primas artes, videlicet Grammaticam, Rhetoricam et Dialecticam, recem emendatae..., Frankfurt 1581.

Piscator J., Responsio ad epistolam Guil. Timpelii de Dialectica P. Rami, Frankfurt 1582.

Piscator J., Petri Rami scholarum physicarum libri VIII in... libros Aristotelis, Frankfurt 1583.

Piscator J., Exercitationum logicaum libri duo ad. Guil. Adolph. Scribonium nomine logicae Ramae triumphantem, Frankfurt 1585.

Platon, Prawa, przekł. M. Maykowska, Warszawa 1960.

Polemii Silvii, Laterculus, ed. Th. Mommsen, MGH Aut. ant. 9: Chronica minora saec. IV, V, VI, VII, Berolini 1892 (Monumenta Germaniae Historica – MGH)

[Iulius Pollux] Pollucis Onomasticon e codicibus ab ipso collatis, ed. E. Bethe, Lexicographi graeci, t. 9, Fasc. 1–3, Teubner, Lipsiae 1900–1937.

Possevino A., Bibliotheca selecta de ratione studiorum..., Venetiis 1603.

Possevino A., Cultura ingeniorum..., Coloniae Agrippinae 1610.

Probus, Instituta artium, w: Grammatici Latini, t. 4 (= GL 4), ed. H. Keil, Leipzig 1864.

[Quintilianus M.F.] Quintiliani M. Fabi, Institutionis oratoriae libri XII, ed. L. Radermacher, Teubner, Lipsiae 1907.

[Quintilianus M.F.] Kwintylijan M.F., Kształcenie mówcy, księgi I, II, X, przekł. i oprac. M. Brożek, Wrocław 2005.

Ramus P., Pro philosophica Parisiensis Academiae disciplina. Oratio ad Carolum Lotharingum Cardinalem, Parisiis 1551 (reprint: Frankfurt am Main 1975).

Ramus P., Scholae in liberales artes, Basileae 1569 (reprint ze wstępem: W.J. Ong, Hildesheim–New York 1970).

Ratio atque Institutio studiorum Societatis Jesu, ed. L. Lukács, Roma 1986 (Monumenta paedagogica Societatis Jesu, t. 5).

Ratio atque institutio studiorum SJ, czyli Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599), wstęp i oprac. K. Bartnicka i T. Bieńkowski, Warszawa 2000.

[Ratke W.] Ratichanische Schriften, Bd. I–II, ed. P. Stötzner, Leipzig 1892.

[Ratke W.] Die neue Lehrart. Pädagogische Schriften Wolfgang Ratkes, ed. G. Hohendorf, Berlin 1957.

Ravius J. [Raue], Kurtzer Bericht welcher massen die von M. Johanne Bunone angelegte Grammatica, damit Er in Fabeln und Märlein die Regulas und Exempla der Jugend innerhalb 2 Monathen mit grosser Lust vollkömlich und auch zugleich fest einbilden kan. Recht und wol gegründet sey. Allen, so der zarten und höchstgeliebten Jugendt Bestes gern befodet sehen zu guter Information wolmeinend auffgesetzt, Danzig 1649.

Raymundus Lullus, Ars magna, generalis et ultima, Francofurti 1596.

Reneaulme P. de, Ex curationibus observationes: quibus videre est morbos; tuto, cito et iucunde posse debellari, si praecipue Galenicis praeceptis chymica remedia veniant subsidio, Parisiis 1606.

Rhenius J., Compendium latinae grammaticae pro discentibus scriptum, Lipsiae 1611.

Rhenius J., Grammatica Latina ex veterum et recentium grammaticorum Coryphaeis in usum praecipue docentium..., Lipsiae 1611.

Rhenius J., Nomenclator grammaticus ad M. Rhenii Compendium ad Donatum pertinens, Lipsiae 1612.

Rhenius J., Donatus Latino-Germanicus, Seu Ratio Declinandi & Coniugandi, Pro incipientibus, Lipsiae 1614.

Rhenius J., Paedagogia sive methodus institutionis puerilis ex ipsa natura extracta, Leipzig 1614.

Rhenius J., Methodus Institutionis nova quadruplex 1. M. Johannis Rhenii 2. Nicodemi Frischlini 3. Raticii & Raticianorum ter gemina 4. Jesuitarum, vulgo Ianua linguarum dicta, Lipsiae 1617.

Ripa C., Iconologia, Roma 1602.

Ripa C., Ikonologia, przekł. I. Kania, Kraków 2002.

Ritter S., Grammatica Germanica Nova. Usui Omnium Aliarum Nationum, Hanc linguam affectantium inserviens, praecipue vero ad Linguam Gallicam accommodata: ex cuius methodicis praeceptionibus, ductu regularum & exceptionum pleniarum, facili negotio Linguae istius cognitio comparari poterit, Marburg 1616.

Ritter S., Flores historiarum selectissimarum..., Giessen 1622.

Rhenius J., Tirocinium Latinae Linguae. Facillima ratione pueris accommodans usum Declinationum et Coniugationum, nec non communiorum Regularum Syntaxeos Accommodatum iis, qui paradigmata Donati jam utcunque tenent et Regulas de Genere Nominum ediscunt, Lipsiae 1639.

Rhenius J., Donatus Latino-Germanicus et Polonicus seu Ratio Declinandi et Coniugandi pro Scholis Ducatus Prussiae..., Regiomontani 1645.

Saubert J., Lesebüchlein für kleine Kinder, welche allbereit auß dem gemeinen Namenbüchlein in den Buchstabiren genugsam geübt worden und nunmehr im Lesen einen Anfang machen sollen..., In Verlegung Wolfgang Endters, Nürnberg 1639.

Siberus A., Nomenclatoris Hadriani Junii Medici Epitome, Lipsiae 1570 (reprint wyd. G. de Smet, Documenta Linguistica, Hilderheim 1986).

Siderocrates S., Cyclopaedia Paracelsica Christiana. Drey Bücher von dem waren ursprung und herkommen der freyen Künsten, auch der Physiognomia, odern Wunderwercken und Witterungen... von Samuele Siderocrate Brettano... Medico zu Brüssel, [s.l.] 1585.

Socyn F., Listy, oprac. L. Chmaj, przekł. T. Bieńkowski, t. 1–2, Warszawa 1959.

Spartianus Aelius, Antonius Geta, w: Scriptorum Historiae Augustae (= SHA), ed. E. Hohl, vol. 1, Teubner, Leipzig 1971.

Sturm J., De literarum [sic!] ludis recte aperiendis liber, Argentorati 1538.

[Sturm J.] Ioan. Sturmii Classicarvm Epistolarvm Lib. III. Siue Scholae Argentinenses restituae, Argentorati 1565.

S.[turm] I.[ohannes], Neanisci, Argentorati 1565.

Suetonius C., Reliquiae, [De naturis rerum – Prata], ed. A. Reifferscheid, Teubner, Leipzig 1860.

S. Thomae de Aquino Opera omnia (ed. Leonina), t. I – , Romae 1882 -

Utopiści XVI i XVII wieku o wychowaniu i szkole, oprac. W. Voisé, Wrocław 1972.

Varro M.T., De lingua latina, ed. L. Spengel, Berlin 1885.

Varro, M.T. Saturarum Menippearum reliquiae, ed. A. Riese, Teubner, Leipzig 1865.

[Vergilius Publius Maro], P. Vergilij Maronis carmina infrascripto Indie co[m]prehensa. Hortulus. De vino & tenere de Liuore, De Fortuna De Seipso, De Etatibus animalium, De Ludo, Musarum inuenta, Experientiae ... De Littera Pythagorica Y..., Lipsi 1512.

Vesalius A., De fabrica corporis humani..., il. J.S. van Kalkar (Calcar), Basel: Johannes Oporinus, 1543.

Victorinus Maximus, De arte grammatica, w: Grammatici Latini, t. 6, ed. H. Keil, Leipzig 1874.

Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhundert, Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882.

Vives J.L., De institutione feminae christianae, Brugia 1523. O wychowaniu niewiasty chrześcijanki (przekł. polski A. Kempfi, w: J.L. Vives, O powadaniu umiejętności, Wrocław 1968).

Vives J.L., De subventionem pauperum sive de humanis necessitatibus libri II, Brugis 1526 (przekład polski: O wspomaganii ubogich albo o niedostatku ludzkim, przekł. R. Węsierski, Kraków–Rzeszów 1993).

Vives J.L., De disciplinis libri XX, Antverpiae 1531.

Vives J.L., Linguae Latinae Exercitatio... Libellus valde doctus et elegans... Nuncq. denuo in lucem editus; Bucolica expositio, Basel 1539.

Vives J.L., Linguae Latinae Exercitatio..., Augustae Vindelicorum 1547.

Vives J.L., *Colloquia, siue Linguae Latinae exercitatio. Acceßit et uocum aliquot difficiliorum explicatio, et rerum uerborumque memorabilium diligentiss. Index*, ed. Johannes Opirinus, Basileae 1552.

Vives J.L., *Introductio ad sapientiam*, Coloniae 1548.

Vives J.L., Camerarius J., *Colloquia quaedam puerilia lationo-germanica... Adiecta... interpretatio Polonica a Nicolao Volckmaro, Dantisci* 1613.

Vives J.L., *O podawaniu umiejętności*, przekł. A. Kempfi, Wrocław 1968 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki. Pisarze obcy).

Vogelius E., *Ephemerides totius Linguae Latinae*, Lipsiae 1629.

[Volckmar N.] *Nicolausa Volckmara Viertzig Dialogi* 1612. Źródło do badań nad życiem codziennym w dawnym Gdańsku, wyd. E. Kizik, Gdańsk 2005.

Wilkus A., *Außführliches und gründliches Bedencken Wie man einen Knaben doheim im Hauß erstlichen und dann ferner unter dem Praeceptore in der Schull führen und lehren sol, das er Gott zu Ehren, gemeinem nutz, und selbst zum besten innerhalb wenig Jahren in seinen Studieron fruchtbarlich progredieren und fortkommen möge / Consilium de puerorum educatione*, durch M. Andream Wilkium der Fürstlichen Schul in Gothen Rectorem, Magdeburg 1602.

Wolffstirn J., *Schola privata hoc est nova et compendiosissima ratio informandae pueritiae a primis litterarum...*, Augsburg 1627.

Zabarella J., *De methodis libri quatuor – Liber de regressu*, ed. C. Vasoli, Bologna 1985.

Zabarella J., *Über die Methoden (De methodis)*, przekł., wstęp i oprac. R. Schicker, München 1995 (Die Geistesgeschichte und ihre Methoden t. 19).

Zanchius H., *De operibus Dei, Neustadii in Palatinatu* 1602.

Opracowania

Abramowicz L., Arbat K., *750 lat Elbląga*, Elbląg 1988.

Adams N.J., *Bilingualism and the Latin Language*, Cambridge 2003.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511482960>

Adamson J.W., *Pioneers of Modern Education: 1600-1700*, London 1921.

Albrecht M. von, *Geschichte der römischen Literatur*, Bd. II, Bern 1994.
<https://doi.org/10.1515/9783110973297>

Algazi G., *Geistesabwesenheit. Gelehrte zu Hause um 1500*, "Historische Anthropologie. Kultur-Gesellschaft-Alltag", Bd. 13, 2005. <https://doi.org/10.7788/ha.2005.13.3.325>

Alsted and Leibniz on God, the Magistrate and the Millenium, ed. by M.R. Antognazza, H. Hotson, Wiesbaden 1999 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung, Bd. 34).

Alt R., *Herkunft und Bedeutung des "Orbis Pictus" - Ein Beitrag zur Geschichte des Lehrbuchs*, Berlin 1970; wyd. 2, w: idem, *Pädagogische Werke*, Hrsg. R. Schulz, Bd. 2, Berlin 1987.

Analecta Paracelsica: Studien zum Nachleben Theophrast von Hohenheims im deutschen Kulturgebiet der frühen Neuzeit, Hrsg. J. Telle, Stuttgart 1994.

- Antonio Possevino; i gesuiti e la loro eredità culturale in Transilvania, wyd. A. Castaldini, Roma 2009.
- Armstrong E., Robert Estienne royal printer. An historical study of the elder Stephanus, Cambridge 1954.
- Bahl P., Der Hof des Großen Kurfürsten. Studien zur höheren Amtsträgerschaft Brandenburg-Preußens, Köln 2001.
- Bakos J., Comenius és Veszaliusz [Komeński i Vesalius], "As egri pedagógiai Főiskola füzetei", nr 207, Eger 1961.
- Ballauff Th., Plamböck G., Schaller K., Pädagogik: Eine Geschichte der Bildung und Erziehung, Bd. 2, Freiburg 1970.
- Balsamo L., Antonio Possevino, Bibliografo della Controriforma, Firenze 2006.
- Banach J., Hercules Polonus: studium z ikonografii sztuki nowożytnej, Warszawa 1984.
- Barth W., Die Familie von Schönaich und die Reformation, Beuthen 1891.
- Bartnicka K., Szybiak I., Zarys historii wychowania, Warszawa 2001.
- Barycz H., J.S. Bandtkie i Śląsk, Katowice 1936.
- Baur G., Neander, Michael, w: Encyclopädie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens, bearb. von einer Anzahl Schulmänner und Gelehrten ..., Hrsg. K.A. Schmid, Gotha 1866.
- Bebermeyer G., Nicodemus Frischlin, w: Neue Deutsche Biographie, Berlin 1961, Bd. 5.
- Bečková M., Polští přátelé a stoupenci Komenského, w: Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku, wyd. B. Sitarska, R. Mnich, Siedlce 2010 (Studia Comeniana Sedlcensia, t. III).
- Bečkova M., Bieńkowski T., Čapková T., Znajomość dzieł Jana Amosa Komeńskiego na ziemiach czeskich, słowackich i polskich od połowy XVII w. do czasów obecnych, Warszawa 1991.
- Bečkova M., Enarratio. I. De Orbis picti origine eiusque forma prima, Lucidario, II. De Orbe sensualium picto, w: DJAK 17, Praha 1970.
- Bečková M., Jan Amos Komenský a Polsko, Praha 1983.
- Bečková M., Leszczyńskie impulsy działalności i twórczości Jana Amosa Komeńskiego, w: Polsko-czeskie sympozjum komeniologów, Leszno 27-29 maja 1978, Leszno 1979.
- Bečková M., Jan Jonston a Jan Amos Komenský, w: Jan Jonston - lekarz i uczonego XVII wieku. Materiały sympozjum naukowego Leszno-Lublin 6-8 VI 1975 r., "Studia i materiały z dziejów nauki polskiej, seria B" 1978, z. 28.
- Bečková M., Jan Amos Komenský a polská literatura, "Pamiętnik Słowiański" 1971, 21.
- Bednarski S., Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce, Kraków 1933.
- Benediktson D.Th., Cambridge University Library L1 1 14, F. 46r-v: a Late Medieval Natural Scientist at Work, w: "Neophilologus" 86, 2002.
- Benediktson D.Th., Polemius Silvius' "Voces varie animantium" and Related Catalogues of Animal Sounds, w: "Mnemosyne", Leiden, 53, 2000, 1. <https://doi.org/10.1163/15685250052822045>

Benrath G.A., Die theologische Fakultät der Hohen Schule Herborn im Zeitalter der reformierten Orthodoxie (1584-1634), "Jahrbuch der Hessischen Kirchengeschichtlichen Vereinigung" 1985, Jg. 36.

Benzing J., Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet, wyd. 2, Wiesbaden 1982.

Benzing J., Die deutschen Verleger des 16. und 17. Jahrhunderts, "Archiv für Geschichte des Buchwesens" 1960, 2.

Berbig M., Wilke Andreas, w: Allgemeine Deutsche Biographie (ADB), Bd. 43, Leipzig 1898.

Beutel A., Reflektierte Religion: Beiträge zur Geschichte des Protestantismus, Tübingen 2007.

Bickerich W., Des Comenius Aufträge in Danzig 1641 und die Verbindung der Unität mit den Reformierten in Danzig, "Zeitschrift des Westpreußischen Geschichtsvereins" 1913, Bd. 55.

Bieńkowska B., Bieńkowski T., Kierunki recepcji nowożytnej myśli naukowej w szkołach polskich: (1600-1773), cz. 1-2, Warszawa 1974-1976.

Bieńkowski T., Wokół XVII-wiecznych polemik przyrodniczych, "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2001, nr 1.

Bieńkowski T., Jan Amos Komeński o nauczaniu i wychowaniu, Pułtusk 2000.

Bieńkowski T., Kształtowanie publiczności literackiej w szkołach w Polsce w XVI i XVII wieku, w: Publiczność literacka i teatralna w dawnej Polsce, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1985.

Bieńkowski T., Szkoły w kulturze staropolskiej. Wnioski i refleksje, "Rozprawy z dziejów oświaty" 25, 1983.

Bieńkowski T., Wiedza o przyrodzie w Polsce XVI-XVIII wieku (Funkcja edukacyjna i kierunki zainteresowań), "Rozprawy z dziejów oświaty" 24, 1981.

Bieńkowski T., Komeński w nauce i tradycji, Wrocław 1980 (Monografie z dziejów oświaty, t. XXIV).

Bieńkowski T., Książki szkolne w Polsce od XVI do połowy XVIII wieku (księgoznawcza problematyka badawcza), Wrocław 1978 (Studia o Książce, t. 8).

Bieńkowski T., Dyskusje nad podręcznikiem Janua linguarum Jana Amosa Komeńskiego, "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 23, 1978, z. 2.

Bieńkowski T., Aspekt dydaktyczny dzieł Jana Jonstona, w: Jan Jonston - lekarz i uczyony XVII wieku. Materiały sympozjum naukowego Leszno-Lublin 6-8 VI 1975 r., "Studia i materiały z dziejów nauki polskiej, seria B" 1978, z. 28.

Bieńkowski T., Nauczanie filozofii w Gdańsku w XVI-XVII wieku, w: Nauczanie filozofii w Polsce w XVI-XVII wieku, red. L. Szczucki, Wrocław 1978.

Bieńkowski T., Komeńskiego metody i środki przekazywania wiedzy w szkole, w: Komeński a współczesność. Materiały z Polsko-Czechosłowackiej Konferencji Komeniologicznej zorganizowanej z okazji XXX-lecia Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, red. T. Bieńkowski, Wrocław 1977 (Monografie z dziejów oświaty, t. XXI).

Bieńkowski T., Antyk w literaturze i kulturze staropolskiej (1450-1750). Główne problemy i kierunki recepcji, Wrocław 1976 (Studia Staropolskie, t. 45).

Bieńkowski T., Znajomość i recepcja podręczników Komeńskiego w szkołach w Polsce w wieku XVII i XVIII, w: Jan Amos Komenský a Polsko. Referáty přednesené na čs.-polském semináři... ve dnech 29-30 listopadu 1974 v Praze, Praha 1975.

Bieńkowski T., Bibliotheca selecta de ratione studiorum Possevina jako teoretyczny fundament kontrreformacji, w: Wiek XVII - Kontrreformacja - Barok. Prace z historii kultury, pod red. J. Pelca, Wrocław 1970.

Bieńkowski T., Fabularne motywy antyczne w dramacie staropolskim i ich rola ideowa. Studium z dziejów kultury staropolskiej, Wrocław 1967.

Bílek T.V., Dějiny konfiskací v Čechách, Praha 1883.

Bilikiewicz T., Jonston Jan, PSB, t. 11, Wrocław 1964-1965.

Biondi A., La "Bibliotheca selecta" di A. Possevino. Un progetto di egemonia culturale, w: La "Ratio studiorum". Modelli culturali e pratiche educative dei Gesuiti in Italia tra Cinque e Seicento, a cura di G.P. Brizzi, Roma 1981.

Bischoff B., Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters, wyd. 2, Berlin 1986.

Blair A.M., Too Much to Know. Managing Scholarly Information before the Modern Age, Yale University Press, New Haven-London 2010.

Blair A.M., The Teaching of Natural Philosophy in Early Seventeenth-Century Paris, "History of Universities" vol. 12, 1993.

Bobryk R., Orbis sensualium pictus Jana Amosa Komeńskiego - słowa i obrazy, w: Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku, red. B. Sitarska, R. Mnich, Siedlce 2010 (Studia Comeniana Sedlcensia, t. III).

Bömer A., Die lateinischen Schülersgespräche der Humanisten: Auszüge mit Einleitungen, Anmerkungen und Namen- und Sachregister, Quellen für die Schul- und Universitätsgeschichte des 15. und 16. Jahrhunderts, Teil 2, Berlin 1899.

Bohlen J.L., Die Abhängigkeit des Pädagogen Joh. Amos Comenius von seinen Vorgängern, Erlangen 1906.

Bonfatti E., Die Rezeption von Johannes Althusius Civilis Conversationis Libri Duo durch Bartholomäus Keckermann und Johann Heinrich Alsted, w: Politische Begriffe und historisches Umfeld in der Politica methodice digesta des Johannes Althusius, Hrsg. E. Bonfatti, G. Duso, M. Scattola, Wiesbaden 2002 (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 100).

Borch R., Bilderatlas zur Geschichte der Pädagogik, Wolfenbüttel-Freiburg i. Br. 1923.

Borsa G., Clavis typographorum librorumque Italiae 1465-1600, Aureliae Aquensis 1980.

Borst A., Der Turmbau Babel. Geschichte der Meinungen über Ursprung und Vielfalt der Sprachen und Völker, Bd. 1-4, Stuttgart 1957-1963.

Bos E.-J., Descartes and Comenius: New Insights - Old Errors, "Comenius Jahrbuch" vol. 11-12, 2006.

Bouillon D., L'interprétation de Jacques Zabarella le philosophie: une étude historique, logique et critique sur la règle du moyen terme dans les Opera logica (1579), Paris 2009.

Brandon E.E., Robert Estienne et le dictionnaire franc,ais au XVIe sie'cle, Baltimore 1904.

Brecht M., "Er hat uns die Fackel übergeben..." Die Bedeutung Johann Valentin Andreaes für Johann Amos Comenius, w: Das Erbe des Christian Rosenkreuz, Amsterdam 1988.

Bremer L., Sigismund Evenius (1585/89-1639). Ein Pädagoge des 17. Jahrhunderts, Köln-Weimar-Wien 2001 (Beiträge zur Historischen Bildungsforschung, Bd. 26).

Brenner P.J., Belehrung, Unterhaltung, Zerstreung: Schrift-Bild-Verhältnisse von Gutenberg bis Bill Gates, w: Der Bildhunger der Literatur: Festschrift für Gunter E. Grimm, Hrsg. D. Heimböckler, U. Werlein, Würzburg 2005.

Breva-Claramonte M., A Re-Analysis of Juan-Luis Vives' (1492-1540) *Exercitatio Linguae Latinae*, w: Papers in the History of Linguistics, ed. H. Aarsleff, Amsterdam 1987.

<https://doi.org/10.1075/sihols.38.23bre>

Brizzi G.P., La "ratio studiorum": modelli culturali e pratiche educative dei Gesuiti in Italia tra Cinque e Seicento, Roma 1981.

Bruckner A., Średniowieczna poezja łacińska w Polsce, t. 1-3, Rozprawy Akademii Umiejętności, t. XVI, XXII, XXIII, Kraków 1892-1894.

Brüggemann Th., Keinen Groschen für einen "Orbis pictus": ausgewählte Studien zur Kinder- und Jugendliteratur vom 16. bis 20. Jahrhundert, Osnabrück 2001.

Brüggemann Th., Kinder- und Jugendliteratur 1498-1950, Bd. I, Osnabrück 1986.

<https://doi.org/10.1007/978-3-476-03234-8>

Brüggemann Th., Keinen Groschen für einen "Orbis pictus". Anmerkung zu einer Kinderkomödie aus dem 18. Jahrhundert, "Die Schiefertafel" 1978, Bd. 1, H. 1.

Buchwald-Pelcowa P., Emblematyka w polskich kolegiach jezuickich, w: Artes atque humaniora. Studia Stanisłao Mossakowski sexagenario dicata, red. H. Samsonowicz, współpr. M. Dłutek, Warszawa 1998.

Buchwald-Pelcowa P., Na pograniczu emblematów i stemmatów, w: Słowo i obraz, red. A. Morawińska, Warszawa 1982.

Budzyński J., Paideia humanistyczna, czyli wychowanie do kultury. Studium z dziejów klasycznej edukacji w gimnazjach XVI-XVIII wieku (na przykładzie Śląska), Częstochowa 2003.

Bułhak H., Wiedeńska oficyna Hieronima Wietora. Materiały do dziejów zasobu typograficznego oraz bibliografia druków z lat 1510-1518, w: Z badań nad dawną książką. Studia ofiarowane Profesor Alodii Kaweckiej-Gryczowej w 85-lecie urodzin, red. P. Buchwald-Pelcowa, Warszawa 1993, t. 2.

Burckhardt J., Kultura renesansu we Włoszech, przekł. M. Kreczowska, wstęp M. Brahmer, Warszawa 1991 (wydanie pierwsze: Die Cultur der Renaissance in Italien: ein Versuch, Basel 1860).

Burkhardt J., Stulecie reformacji w Niemczech (1517-1617). Między rewolucją medialną a przełomem instytucjonalnym, przekł. J. Górny, red. I. Kąkolewski, Warszawa 2009 (Niemiecki Instytut Historyczny, Klio w Niemczech, t. 14).

Bursill-Hall G.L., A Census of medieval Latin grammatical manuscripts, Stuttgart 1981 (Grammatica speculativa, vol. 4).

- Caravolas J., On Bathe's and Comenius' *Janua linguarum*: The Errors, the Myths and the Facts, "Acta Comeniana" 15-16, 2002.
- Carruthers M., *The craft of thought: meditation, rhetoric, and the making of images 400-1200*, Cambridge 1998.
- Cegielski T., "Ordo ex chao": wolnomularstwo i światopoglądowe krzysy XVII i XVIII wieku, Warszawa 1994.
- Chmaj L., *Faust Socyn (1539-1604)*, Warszawa 1963.
- Chrzanowski I., *Historia literatury niepodległej Polski*, Warszawa [1916].
- Cieśla M., *Dzieje nauki języków obcych w zarysie. Monografia z zakresu historii kultury*, Warszawa 1974.
- Cipolla C.M., *Literacy and development in the West*, London 1969.
- Clark R.S., *Caspar Olevian and the substance of the covenant: the double benefit of Christ*, Edinburgh 2005.
- Clostermann G., *Die Grundlagen der formalen Erziehungstheorie; dargestellt mit Hilfe der vergleichenden Struktur-Analyse der Erziehungssysteme von Herbart, Natorp, Willmann-Toischer, u.a.*, Münster 1925.
- Coats C.R., The emblematic book on the self: Théodore de Be'zels *Icones*, "Neophilologus: an international journal of modern and mediaeval language and literature" 1992, vol. 76, no. 2. <https://doi.org/10.1007/BF00210167>
- Comenius als Theologe. Beiträge zur Internationalen wissenschaftlichen Konferenz "Comenius' Erbe und die Erziehung des Menschen für das 21. Jahrhundert", Hrsg. V.J. Dvořák, J.B. Lášek, Praha 1998.
- Comenius in Hungary. Essays, ed. E. Földes, I. Mészáros, Budapest 1973.
- Comenius und der Weltfriede - Comenius and World Peace, ed. W. Korthaase, S. Hauff, A. Fritsch, B. Motel et al., Berlin 2005.
- Comenius und unsere Zeit. Geschichtliches, Bedenkenswertes und Bibliographisches, Hrsg. R. Golz, W. Korthaase, E. Schäfer, Baltmannweiler 1996.
- Corpus librorum emblematarum: Primary literature - The Jesuit series, ed. P.M. Daly, G.R. Dilmer, cz. 1-5, Montreal-Toronto 1997-2007.
- Crombie A.C., *Nauka średniowieczna i początki nauki nowożytnej*, t. II, Warszawa 1960.
- Cuno F.C., *Piscator, Johannes*, w: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 26, Leipzig 1888.
- Cytowska M., *Od Aleksandra do Alwara. Gramatyki łacińskie w Polsce w XVI wieku*, Wrocław 1968.
- Čapková D., *Neznámý deník Komenského*, SCeTH - oddielny zesyť 8/9, 1975.
- Čapková D., *Nieznany diariusz roboczy Komeńskiego*, "Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Pedagogika, Psychologia, Historia Wychowania" 5, 1975.
- Čapková D., J.A. Comenius's "Orbis pictus" in its conception as a textbook for the universal education of children, "Paedagogica Historica" 10, 1970. <https://doi.org/10.1080/0030923700100101>

- Červenka J., Die Naturphilosophie des Johann Amos Comenius, Hanau 1970.
- Criegern H.F. von, Johann Amos Comenius als Theologe. Ein Beitrag zur Comeniusliteratur, Leipzig-Heidelberg 1881.
- Denkstein V., Wenceslaus Hollar, New York 1979.
- Das Ende der Renaissance: Europäische Kultur um 1600, Hrsg. A. Buck, T. Klaniczay, Wiesbaden 1987.
- Dąbska I., Logika w gimnazjum akademickim gdańskim w pierwszej połowie XVII wieku, w: eadem, Wybór pism, Warszawa 1975.
- Depaepe M., Simon F., Fijałkowski A., Charakterystyka społeczna nauczycieli szkół elementarnych w Belgii i w Polsce w XX wieku, "Kwartalnik Pedagogiczny" 2002, nr 3-4 (185-186).
- Der Aristotelismus an den europäischen Universitäten der frühen Neuzeit, Hrsg. R. Darge, E.J. Bauer, G. Frank, Stuttgart 2010.
- Der Briefwechsel zwischen Philipp Hainhofer und Herzog August d. J. von Braunschweig-Lüneburg, Hrsg. R. Gobiet, München 1984.
- Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike, Hrsg. H. Cancik, H. Schneider, Bd. 11, Weimar-Stuttgart 2001.
- Deutsche Biographische Enzyklopädie, wyd. 2, Bd. 3, München 2006.
- Deutsche illustrierte Flugblätter des 16. und 17. Jahrhunderts, Hrsg. W. Harms, Bd. 1- , Tübingen 1985-
- Die Habsburger. Eine europäische Familiengeschichte, Hrsg. B. Vacha et al., Wien 1992.
- Die Inkunabeln der Universitätsbibliothek und anderer öffentlicher Sammlungen in Freiburg im Breisgau und Umgebung, ed. V. Sack, Kataloge der Universitätsbibliothek Freiburg im Breisgau, Bd. 2, Wiesbaden 1985.
- Die Matrikel der Universität Tübingen, Bd. 2: 1600-1710, oprac. A. Bürk, W. Wille, Tübingen 1953.
- Dieterich V.-J., Johann Amos Comenius mit Selbstzeugnissen und Bilddokumentation, Reinbek bei Hamburg 1991.
- Dimler G.R., Studies in the Jesuit emblem, New York 2007 ("AMS Studies in the emblem", vol. 18).
- Dimler R.G., The Jesuit emblem: bibliography of secondary literature with select documentary and descriptions, New York 2005 ("AMS Studies in the emblem", vol. 19).
- Domański J., Początki humanizmu, Wrocław 1982 (Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce, t. 9).
- Donnelly J.P., Antonio Possevino and Jesuits of Jewish Ancestr, "Archivum Historicum Societatis Iesu" 1986, vol. 109.
- Dülmen R. von, Johann Amos Comenius und Johann Valentin Andreae. Ihre persönliche Verbindung und ihr Reformanliegen, "Bohemia. Jahrbuch des Collegium Carolinum" [München]1968, 9.
- Dufour A., Théodore'a de Bèze: poète et théologien, Genève 2006 (Cahiers d'humanisme et renaissance, vol. 78).

Dworzaczkowa J., Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. rocznicę przybycia do Leszna (1628-2008), red. A. Konior, Leszno 2009.

Dworzaczkowa J., Bracia czescy w Wielkopolsce w XVI i XVII wieku, Warszawa 1997.

Dworzaczkowa J., Środowisko kulturalne Leszna w XVII wieku, "Przyjaciel Ludu" 1999, z. 3-4.

Dworzaczkowa J., Reformacja i kontrreformacja w Wielkopolsce, Poznań 1995.

Dworzaczkowa J., "Czarna legenda" Komeńskiego a rzeczywistość historyczna, w: Jan Amos Komeński dziś i jutro, red. A. Konior, Leszno 1992.

Dworzaczkowa J., Zniszczenie Leszna w 1656 r., "Rocznik Leszczyński" 1981, t. V, 1981 (także w: Reformacja i kontrreformacja w Wielkopolsce, Poznań 1995).

Dworzaczkowa J., Panegyricus Carolo Gustavo i jego tło polityczne, w: Polsko-czeskie sympozjum komeniologiczne, Leszno 1979 (także w: "Odrodzenia i Reformacja w Polsce" 1982).

Eco U., W poszukiwaniu języka uniwersalnego, przekł. W. Soliński, przedm. J. Le Goff, Gdańsk 2002.

Eco U., La ricerca della lingua perfetta nella cultura europea, Roma-Bari 1993.

Edighoffer R., Różokrzyżowcy, przekł. K. Marczevska, Warszawa 1998.

Eisenstein E.L., Rewolucja Gutenberga, przekł. H. Hollender, Warszawa 2004.

Elschenbroich D., Ein Kanon des Weltwissens: der Orbis Sensualium Pictus von Comenius, "Comenius-Jahrbuch" 9-10, 2001-2002 (2004).

Elsmann Th., The Influence of Ramism on the Academies of Bremen and Danzig: A Comparison, w: The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences, ed. M. Feingold, J.S. Freedman, W. Rother, Schwabe Philosophica, vol. I, Basel 2001.

Emblemat, w: Słownik rodzajów i gatunków literackich, red. G. Gazda, S. Tyniecka-Makowska, Kraków 2006.

Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts, Hrsg. A. Henkel, A. Schöne, Bd. [1]-[2] i Supplement, Stuttgart 1967.

Emblematik und Kunst der Jesuiten in Bayern: Einfluß und Wirkung, Hrsg. P.M. Daly, G.R. Dimler, R. Haub, Turnhout 2000 (Imago figurata: Studies, Bd. 3).

Encyclopaedia of Philosophy, ed. G.H.R. Parkinson, T.E. Burke, vol. 9, London-New York 1998.

Enzyklopädie des gesamten Erziehungs- und Unterrichtswesens, Hrsg. K.A. Schmid, Gotha 1859.

Engelhardt H., Der theologische Gehalt der Biblia pauperum, Strassburg 1927.

Englmann L., Grammatik der lateinischen Sprache (für Schulen), wyd. 2, Kempten 1854.

Ernst G., Profecja, natura i polityka. Studia nad myślą Tommaso Campanelli, przekł. A. Dudzińska-Facca, Warszawa 2003.

Estelrich J., Vive's (1492-1540). Exposition organisée a' la Bibliothe'que Nationale, Paris, Janvier-Mars 1941, Paris 1942.

Faber W., Johann Raue. Untersuchungen über den Comeniuskreis und das Danziger Geistesleben im Zeitalter des Barock, "Zeitschrift des Westpreußischen Geschichtsvereins" Bd. 68, 1928.

Fabiański M., *Musaea in Written Sources of the Fifteenth to Eighteenth Centuries*, w: "Opuscula Musealia" vol 4, 1990.

Facca D., *Bartłomiej Keckermann i filozofia*, Warszawa 2005.

Fechner H., *Grundriss der Geschichte der wichtigsten Leseleharten*, Berlin 1900.

Feingold M., *English Ramism: A Reinterpretation*, w: *The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences*, ed. M. Feingold, J.S. Freedman, W. Rother, Basel 2001 (Schwabe Philosophica, t. I),

Fijałkowski A., *Dydaktyka Sigismunda Eveniusa i Jana Amosa Komeńskiego*, w: *Jan Amos Komeński a Europa XVII wieku*, red. B. Sitarska, R. Mnich, Siedlce 2012 (Studia Comeniana Sedlcensia, t. IV).

Fijałkowski A., *Szkoła i wychowanie między ideałami a rzeczywistością według Jana Amosa Komeńskiego*, w: *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku między tradycją a innowacją*, red. I. Szybiak, A. Fijałkowski, J. Kamińska, przy współpracy K. Buczek, Warszawa 2010.

Fijałkowski A., *Aut liberi aut libri? Uczony a życie rodzinne w średniowieczu, w czasach nowożytnych i obecnie*, w: *Mężczyzna w rodzinie i społeczeństwie - ewolucja ról w kulturze polskiej i europejskiej*, t. I: *Od średniowiecza do początku XX wieku*, red. K. Kabacińska, K. Ratajczak, Poznań 2010.

Fijałkowski A., *Z dziejów myślenia o tutoring - krótki zarys historii indywidualnego kształcenia i wychowania*, "Kwartalnik Pedagogiczny" 2009, nr 2 (212).

Fijałkowski A., *Orbis pictus - Świat malowany Jana Amosa Komeńskiego / Orbis pictus - die Welt in Bildern des Johann Amos Comenius*, Warszawa 2008 (recenzje: 1. Marta Bečková (Praha), w: "Acta Comeniana" 24 (XLVIII), Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2010; 2. Joachim Bahlcke (Stuttgart), w: "Comenius-Jahrbuch". Herausgegeben im Auftrag der Deutschen Comenius-Gesellschaft, Bd. 16-17/2008-2009. 3. R. Bobryk, *Orbis sensualium pictus Jana Amosa Komeńskiego - słowa i obrazy*, w: *Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku*, pod red. B. Sitarskiej i R. Mnicha, Siedlce 2010. 4. J. Kamińska w: "Rozprawy z dziejów oświaty" 2011, t. XLVIII).

Fijałkowski A., *Die 'voces variae animantium' in der Unterrichtstradition des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, w: *Das Sein des Dauer*, Hrsg. A. Speer, Thomas-Institut der Universität zu Köln, *Miscellanea Mediaevalia*, Bd. 34, Berlin-New York 2008.

Fijałkowski A., *A Latin Text of the "vocal alphabet" in the Orbis sensualium pictus of J.A. Comenius*, SCetH, t. XXXVII, 2007, z. 77-78.

Fijałkowski A., *Comenius auf den Schultern von Riesen? Zur Erstehungsgeschichte des Orbis pictus des Johann Amos Comenius im Kontext der Geschichte der Leseleharten*, "Jahrbuch für Historische Bildungsforschung" 12, 2006.

Fijałkowski A., *W sprawie genezy Orbis sensualium pictus Jana Amosa Komeńskiego*, w: *Kultura - zmiana społeczna - wychowanie: inspiracje i poszukiwania. Księga Jubileuszowa poświęcona Profesor Annie Przecławskiej*, red. A. Grodzki, D. Świerczyńska-Jelonek, A. Wiłkomirska, Warszawa 2006.

Fijałkowski A., *Puer eruditus. Idee edukacyjne Wincentego z Beauvais (ok. 1194-1264)*, Warszawa 2001.

Fijałkowski A., *Wincenty z Beauvais OP (ok. 1194-1264) o wychowaniu*, "Rozprawy z dziejów oświaty", t. XXXVIII, 1997.

Finch E.Ch., Suetonius' Catalogue of Animal Sounds in Codex Vat. Lat. 6018, w: "American Journal of Philology" 90, 1969, 4. <https://doi.org/10.2307/292641>

Fischer M., Die Unterrichtsmethode des Comenius. Theoriegeleitete Analyse und Hypothesenbildung für empirische Unterrichtsforschung, Köln 1983.

Flämische Malerei im Kunsthistorischen Museum Wien, ed. A. Balis et al. Zürich 1989.

Foucault M., Słowa i rzeczy. Archeologia nauk humanistycznych, przekł. T. Komendant, Gdańsk 2005.

Frączek A., Lipczuk R., Słowniki polsko-niemieckie i niemiecko-polskie: historia i teraźniejszość, Wołczkowo 2004.

Freedman J.S., Melancthon's Opinion of Ramus and the Utilization of Their Writings in Central Europe, w: The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences, ed. M. Feingold, J.S. Freedman, W. Rother, Basel 2001 (Schwabe Philosophica, Bd. I).

Friedrich M., Die Grenzen der Vernunft. Theologie, Philosophie und gelehrte Konflikte am Beispiel des Helmstedter Hofmannstreits und seiner Wirkungen auf das Luthertum um 1600, Göttingen 2004.

Friedrich M., Der Export des Helmstedter Hofmannstreits ins Erzstift Magdeburg (1600-1630) - Johannes Olearius, Sigismund Evenius, Andreas Cramer, w: Bildung und städtische Gesellschaft: Beiträge zur hallischen Bildungsgeschichte, Hrsg. Th. Müller-Bahlcke, Halle/Saale 2004.

Fritsch A., Comenius und Otto von Guericke, w: Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku, red. B. Sitarska, R. Mnich, Siedlce 2010 (Studia Comeniana Sedlcensia, t. III).

Fritsch A., Comenius, die Antike und Seneca, SCetH XXXVIII/2008, t. 79.

Fritsch A., Alles fließe von selbst, Gewalt sei ferne den Dingen. Das Emblem des Johann Amos Comenius, w: Comenius und der Weltfriede - Comenius and World Peace, Hrsg. W. Korthaase, S. Hauff, A. Fritsch, B. Motel et al., Berlin 2005.

Fünf Jahrhunderte Buchillustration. Meisterwerke der Buchgraphik aus der Bibliothek Otto Schäfer, Germanisches Nationalmuseum, oprac. E. Isphording, M. von Arnim, Nürnberg 1987.

Fueter E.K., Gessner Konrad, w: Neue Deutsche Biographie, Bd. 6, Berlin 1964.

Furrer N., Die vierzigsprachige Schweiz. Sprachkontakte und Mehrsprachigkeit in der vorindustriellen Gesellschaft (15.-19. Jahrhundert), Bd. 1-2, Zürich 2002.

Ganthaler N., Weiterbildung der Aristotelischen Wissenschaftslehre bei Jacopo Zabarella (1533-1589), w: Der Aristotelismus an den europäischen Universitäten der frühen Neuzeit, Hrsg. R. Darge, E.J. Bauer, G. Frank, Stuttgart 2010.

Gdańskie Gimnazjum Akademickie, t. II: Wybór źródeł z XVI i XVII wieku, pod red. L. Mokrzeckiego, oprac. Z. Głombiowska, Gdańsk 2008.

Geissler H., Comenius und die Sprache, Heidelberg 1959 (Pädagogische Forschungen, Bd. 10).

Gellner E., Słowa i rzeczy: czyli nie pozbawiona analizy krytyka filozofii lingwistycznej, przedm. B. Russell, przekł. T. Hołówka, Warszawa 1984.

Giertych J., U źródeł katastrofy dziejowej Polski: Jan Amos Komenský, London 1964.

- Giesecke M., Von den Mythen der Buchkultur zu den Visionen der Informationsgesellschaft, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2002.
- Giesecke M., Sinnenwandel, Sprachwandel, Kulturwandel. Studien zur Vorgeschichte der Informationsgesellschaft, Frankfurt am Main 1992.
- Giesecke M., Der Buchdruck in der frühen Neuzeit: eine historische Fallstudie über die Durchsetzung neuer Informations- und Kommunikationstechnologien, Frankfurt am Main 1998.
- Gilly C., Comenius und die Rosenkreuzer, w: Aufklärung und Esoterik, Hrsg. M. Neugebauer-Wölk, H. Zaunstöck, Hamburg 1999 (Studien zum achtzehnten Jahrhundert, Bd. 24).
- Gilly C., Johann Valentin Andreae 1586-1986. Die Manifeste der Rosenkreuzerbruderschaft. Katalog einer Ausstellung in der Bibliotheca Philosophica Hermetica, Amsterdam 1986.
- Glauche G., Schullektüre im Mittelalter. Erstehung und Wandel des Lektürekansons bis 1200..., München 1970 (Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance-Forschung, Bd. 5).
- Gmiterek H., Model wychowania i edukacji kandydatów na duchownych w polskim środowisku Jednoty braci czeskich, w: Nauczanie w dawnych wiekach: edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytnej: Polska na tle Europy, red. W. Iwańczak, K. Bracha, Materiały konferencji, zorganizowanej przez Instytut Historii WSP w Kielcach, Mąchoćce-Ameliówka k. Kielc 18-20 maja 1995 r., Kielce 1997 (Prace Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, nr 3).
- Goban-Klas T., Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i internetu, Warszawa-Kraków 1999.
- Goering J., William de Montibus (c. 1140-1213); the schools and the literature of pastoral care, Toronto 1992 (Studies and texts, vol. 108).
- Götz U., Die Anfänge der Grammatikschreibung der Deutschen Formularbüchern des frühen 16. Jahrhunderts, Heidelberg 1992.
- González E.A., La littera Pythagorica. El simbolismo de la "Y" en la literatura y en el arte, "Alfinge: Revista de filología", t. 16, 2004.
- González y González E., Gutiérrez Rodríguez V., Los diálogos de Vives y la imprenta: fortuna de un manual escolar renscentista (1539-1994), Valencia 1994.
- González y González E., Albinana S., Gutiérrez V., Vives: edicion princeps, Valencia 1992.
- Goßmann K., Schröer H., Auf den Spuren des Comenius: Texte zu Leben, Werk und Wirkung, Göttingen 1992.
- Gottlieb G., Early Children's Books and Their Illustration, New York 1975.
- Gowing L., Hunter S., Francis Bacon, London 1989.
- Graham J.F., Onomatopoeics theory of language and literature, Cambridge 1992.
- Greengrass M., The financing of a seventeenth-century intellectual: contributions for Comenius, "Acta Comeniana", t. 35, 1996.
- Grendler P., Schooling in Renaissance Italy, Baltimore 1989.
- Grimm R., Strukturen: Essays zur deutschen Literatur, Göttingen 1963.

Grisar H., Heege F., *Luthers Kampfbilder, Teil 1: Passional Christi und Antichristi: Eröffnung des Bilderkampfes (1521)*, Freiburg im Breisgau 1921; *Teil 2: Der Bilderkampf in der deutschen Bibel (1522ff.)*, ibidem, 1922; *Teil 3: Der Bilderkampf in den Schriften 1523 bis 1545*, Freiburg im Breisgau 1923; *Teil 4: "Die Abbildung des Papstums" und andere Kampfbilder in Flugblättern 1538-1545*, Freiburg im Breisgau 1923.

Gross M., *Zur linguistischen Problematisierung des Onomatopoetischen*, Hamburg 1988.

Grosse R., *Stephan Ritters Grammatica Germanica Nova (Marburg 1616)*, Marburg 1904.

Grotans A.A., *Reading in medieval St. Gall, Cambridge studies in palaeography and codicology*, vol. 13, Cambridge University Press, Cambridge-New York 2006.

Gruchała J.S., *Mikołaj Rej i "czarna sztuka"*, w: *Mikołaj Rej z Nagłowic w pięćsetną rocznicę urodzin*, red. W. Kowalski, Kielce 2005.

Grzebień L., *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, Wyd. Filozoficzny TJ, Kraków 1996 - baza danych dostępna także online: <http://www.jezuickrakow.pl/bibl/enc.htm> (stan w kwietniu 2012 roku).

Grzeškowiak R., Niedźwiedź J., *Wstęp do: M. Mieleszko SJ, Emblematy*, wyd. i oprac. R. Grzeškowiak, J. Niedźwiedź, red. D. Chemperek, seria: *Humanizm. Idee, prądy i paradygmaty humanistyczne w kulturze polskiej*, pod red. A. Nowickiej-Jeżowej, t. VI, Warszawa 2010.

Gumuła U., *Literatura polska na Śląsku w XVII wieku: Piotr Wachenius, Jan Malina, Maciej Gutthäter-Dobrcki*, Katowice 1995.

Gunther F., Holtmann W., Jenny J., *Caspar Olevian: 1536-1587; Jurist und Theologe aus Trier*, Trier 1990.

Hajdu H., *Das mnemotechnische Schrifttum des Mittelalters*, Budapest 1936.

Hajszan R., *Die Kroaten der Herrschaft Güssing: Ansiedlung, Herkunft, Sprache*, Wien 1991.

Hás J., *Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. (Příspěvek k malému výročí města 1316-1996), "Genealogické a heraldické listy"*, t. 16, 1996, nr 3-4.

Haskins Ch.H., *The Renaissance of the twelfth century*, Cambridge, Mass. 1927.

Hattab H., *Descartes on forms and mechanisms*, Cambridge 2009.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511596612>

Hattab H., *From mechanics to mechanism: the Quaestiones mechanicae and Descartes' physics*, w: *The Science of Nature in the Seventeenth Century: patterns of change in early modern philosophy*, ed. P.R. Anstey, J.A. Schuster, Dordrecht 2005 (*Studies in History and Philosophy of Science*, vol. 19).

Haussen K., *Bilder aus der Geschichte der Kirche und Gemeinde Herborn*, w: *Bilder aus der Geschichte der Stadt Herborn 914-1914*, Hrsg. K. Haussen et al., Herborn 1914.

Hautz J.F., *Geschichte der Universität Heidelberg*, Bd. I-II, Mannheim 1862-1864.

Historia Elbląga, t. 2, cz. 1-2, pod red. A. Grotha, Gdańsk 1996-1997.

Hehlmann W., *Pädagogisches Wörterbuch*, wyd. 3, Stuttgart 1942.

- Heinecke B., *The Poet and the Philosopher: Francis Bacon and Georg Philipp Harsdörffer*, w: *Philosophies of Technology. Francis Bacon and his Contemporaries*, ed. C. Zittel, G. Engel, R. Nanni, N.C. Karafyllis, "Intersections. Yearbook of Early Modern Studies" vol. 11/2, Leiden-Boston 2008.
- Heinemann O., *Die Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel, Abt. IV: Die Gudischen Handschriften*, Hrsg. F. Köhler, G. Milchsack, Wolfenbüttel 1913.
- Heninger S.K., *Touches of sweet harmony: Pythagorean cosmology and Renaissance poetics*, San Marino/Calif. 1974.
- Henkel N., *Deutsche Übersetzungen lateinischer Schultexte. Ihre Verbreitung und Funktion im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, München 1988 (Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters, Bd. 90).
- Heppe H., *Cramer, Andreas*, w: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 4, München 1876.
- Herzog H., *Das Prinzip der Anschaulichkeit - Comenius und sein Orbis sensualium pictus*. Studienarbeit, Norderstedt 2000.
- Hieronymus F., *Baseler Buchillustration 1500-1545*, Basel 1984 (Oberrheinische Buchillustration, Bd. 2).
- Hirsch-Luipold R., *Die Bildtafel des Kebes: Allegorie des Lebens*, Darmstadt 2005.
- Histoire du Gymnase Jean Sturm: berceau de l'Université de Strasbourg 1538-1988*, wyd. P. Schang, G. Livet, Strasbourg 1988 (Collection Grandes publications. Société Savante d'Alsace et des Régions de l'Est, t. 34).
- Historia Dyplomacji Polskiej*, pod red. Z. Wójcika, tom 2: 1572-1795, Warszawa 1982.
- Historia wychowania*, red. Ł. Kurdybacha, t. 1, Warszawa 1965.
- Historisches Lexikon der Schweiz*, Bd. 4, Basel 2005.
- Hofmann F., *Jan Amos Comenius - Lehrer der Nationen*, Köln 1976.
- Holý M., *Johannes Sturm, das Straßburger Gymnasium (Akademie) und die Böhmisches Länder in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, w: *Johannes Sturm (1507-1589): Rhetor, Pädagoge und Diplomat*, Hrsg. M. Arnold, Tübingen 2009.
- Hordyński P., *Tabula Cebetis z oficyny Hieronima Wietora. Zapomniany drzeworyt krakowski z roku 1519*, w: *Żeby wiedzieć. Studia dedykowane Helenie Małkiewiczównie*, red. W. Walanus, M. Walczak, J. Wolańska, Kraków 2008.
- Hotson H., *Commonplace Learning. Ramism and its German Ramifications, 1543-1630*, Oxford 2007.
- Hotson H., *Johann Heinrich Alsted, 1588-1638: between Renaissance, Reformation, and Universal Reform*, Oxford 2000. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198208280.001.0001>
- Hotson H., *Paradise postponed: Johann Heinrich [Alsted] and the Birth of Calvinist Millenarianism*, Dordrecht-Boston-London 2000. <https://doi.org/10.1007/978-94-015-9494-3>
- Hüllen W., *Der Orbis Sensualium Pictus und die mittelalterliche Tradition des Lehrens fremder Sprachen*, Beiträge zur Geschichte der Sprachwissenschaft 2, 1992.

- Hüllen W., *Picturae sunt totius mundi icons. Some deliberations on lexicography, ars memorativa and the Orbis sensualium pictus*, "Acta Comeniana" 10, 1993.
- Hülßen-Esch von A., *Gelehrte im Bild. Repräsentation, Darstellung und Wahrnehmung einer sozialen Gruppe im Mittelalter*, Göttingen 2006.
- Jaeger W., *Paideia: formowanie człowieka greckiego*, przekł. M. Plezia, H. Bednarek, Warszawa 2001.
- Jakobson R., *On language*, Cambridge Mass. 1980.
- Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. rocznicę przybycia do Leszna, red. A. Konior, Leszno 2009.
- Jan Amos Comenius und die Politik seiner Zeit, ed. K.H. Mack, Wien-München 1992.
- J.A. Komenského Korrespondence, ed. A. Patera, Praha 1892.
- Jarník H., recenzja artykułu W. Toischer, Zur Erstehungsgeschichte des "Orbis pictus", Berlin 1913, w: "Časopis Matice Moravské" 38, 1914.
- Jarosz I., *Książki szkolne w Polsce w wieku XVI (Zarys problematyki)*, "Rozprawy z dziejów oświaty", t. XXI, 1978.
- Jaumann H., *Handbuch Gelehrtenkultur der Frühen Neuzeit*, Bd. 1, Berlin-New York 2004.
- Johannes Sturm (1507-1589): *Rhetor, Pädagoge und Diplomat*, Hrsg. M. Arnold, Tübingen 2009.
- Jones W.J., *German Lexicography in the European Context. A descriptive bibliography of printed dictionaries and word lists containing German language (1600-1700)*, Berlin-New York 2000 (*Studia Linguistica Germanica*, vol. 58). <https://doi.org/10.1515/9783110805772>
- Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992 (reprint wydania z 1958 r.).
- Kamińska K., *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1999.
- Kangro H., *Jungius Joachim*, w: *Neue Deutsche Biographie (NDB)*, Bd. 10, Berlin 1974.
- Karlsson B., *Comenius und sein Werk in Schweden 1630-2000*, Linköping 2001.
- Kármán G., *Comenius and Sweden 1655-1656*, "Acta Comeniana", 18 (XLII), Praha 2004.
- Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, pod red. H. Mieczkowskiej, t. III, Warszawa 2007, t. IV, Warszawa 2011.
- Kawecka-Gryczowa A., *Maciej Wirzbięta*, w: *Drukarze dawnej Polski*, t. 1: Małopolska, cz. 1: Od XV do XVI wieku, red. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1983.
- Kawecka-Gryczowa A., *Z dziejów polskiej książki w okresie Renesansu: Studia i materiały*, Wrocław 1975.
- Kawecka-Gryczowa A., *Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia*, w: A. Kawecka-Gryczowa, *Z dziejów polskiej książki w okresie Renesansu: Studia i materiały*, Wrocław 1975.
- Kawecka-Gryczowa A., *Leszno ośrodek wydawniczy Jednoty*, w: A. Kawecka-Gryczowa, *Z dziejów polskiej książki w okresie Renesansu: Studia i materiały*, Wrocław 1975.
- Kawecka-Gryczowa A. et al., *Inkunabuły w bibliotekach polskich. Centralny katalog / Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*, t. [1]-[2] Wratislavia 1970; t. [3] Wratislavia 1993.

Kellner L., Skizzen und Bilder aus der Erziehungsgeschichte. Mit besonderer Rücksicht auf das Volksschulwesen, Bd. 1, Essen 1862.

Kiliańczyk-Zięba J., W cieniu symbolicznego drzewa: o sygnecie drukarskim Macieja Wirzbięty, "Biuletyn Historii Sztuki" 2010, nr 1/2.

Killy W., Siber Adam, w: Literaturlexikon: Autoren und Werke deutscher Sprache, Gütersloh-München 1988-1991, Bd. 11.

Kirsch Th., Johann Sigismund, w: Allgemeine Deutsche Biographie, Bd. 14, Leipzig 1881.

Kizik E., Wstęp do: Nikolausa Volckmara Vierzty Dialogi 1612. Źródło do badań nad życiem codziennym w dawnym Gdańsku, wyd. E. Kizik, Gdańsk 2005.

Klein W.P., Die deutsche Sprache in der Gelehrsamkeit der frühen Neuzeit: von der "lingua barbarica" zur "Haupt Sprache", w: Diskurse der Gelehrtenkultur in der Frühen Neuzeit: ein Handbuch, Hrsg. H. Jaumann, Berlin-New York 2011.

Klemm M., Michael Neander und seine Stellung im Unterrichtswesen des 16. Jahrhunderts, Univ.-Diss., Leipzig 1884.

Klopsch C.D., Geschichte des berühmten Schönaichischen Gymnasiums zu Beuthen an der Oder, Glogau 1818.

Klueting H., Das konfessionelle Zeitalter : Europa zwischen Mittelalter und Moderne; Kirchengeschichte und allgemeine Geschichte, Bd. 1, Darmstadt 2007; Bd. 2, Berlin 2009.

Knijff Ph., Bibliographia sociniana, Hilversum-Amsterdam 2004.

Knoz T., Renaissance a manýrismus na zamku v Rosocích, Rosice 1996.

Koch E., Das konfessionelle Zeitalter: Katholizismus, Luthertum, Calvinismus (1563-1675), Hrsg. G. Haendler, Bd. 2, Teil 8, Leipzig 2000 (Kirchengeschichte in Einzeldarstellungen).

Köhler Ch., Festschrift zum 475-jährigen Schuljubiläum des Gymnasium Ernestinum Gotha 1524-1999, Gotha 1999.

Kolar H., Olivier, Louis Heinrich Ferdinand, w: Lexikon der Pädagogik, Hrsg. E.M. Roloff, Bd. 3, Freiburg i. Br. 1914, kol. 990-991.

Konior A., Jan Amos Komeński w Lesznie, w: Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. Rocznice przybycia do Leszna, Leszno 2009.

Kordes U., Wolfgang Ratke (Ratichius, 1571-1635). Gesellschaft, Religiosität und Gelehrsamkeit im frühen 17. Jahrhundert, Heidelberg 1999 (Beihefte zum Euphorion Zeitschrift für Literaturgeschichte, H. 34).

Korrespondence Jana Amose Komenského: listy Komenského a vrstevníků jeho. II. ; zprávy o životě jeho ze současných pramenů. Menší latinské spisy..., ed. J. Kvačala, Praha 1902.

Krämer S., Handschriftenerbe des deutschen Mittelalters, Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz, Ergänzungs-Bd. 1, München 1989.

Králík S., Zum deutschen Text, w: DJAK 17, Praha 1970.

Kristeller P.O., Humanizm i filozofia: cztery studia, przekł. G. Błachowicz, L. Szczucki, M. Szymański, Warszawa 1985.

Kristeller P.O., Humanismus und Renaissance, Bd. 1-2, München 1976.

Kristeller P.O., Medieval Aspects of Renaissance learning, 3 essays, ed. E.P. Mahoney, Durham 1974.

Kristeller P.O., Studies in Renaissance thought and letters, vol. 1-4, Roma 1956-1996.

Kröll J., Sigmund von Birken dargestellt aus seinen Tagebüchern, "Jahrbuch für fränkische Landesforschung" 32, 1972.

Kubik K., Einfluss J.A. Komenskýs auf die Ausbildung der didaktisch-erzieherischen Konzeptionen in Gdańsk, "Acta Comeniana" t. 3, 1972.

Kubik K., Joachim Pastorius - gdański pedagog XVII wieku, Gdańsk 1970.

Kühlmann W., Gelehrtenrepublik und Fürstenstadt. Entwicklung und Kritik des deutschen Späthumanismus in der Literatur des Barockzeitalters, Tübingen 1982.
<https://doi.org/10.1515/9783110928082>

Künast H.-J., "Gedruckt zu Augspurg". Buchdruck und Buchhandel in Augsburg zwischen 1468 und 1555, Tübingen 1997. <https://doi.org/10.1515/9783110935080>

Kultura opactwa Sankt Gallen, wybór i oprac. W. Vogler, przekł. A. Grzybowski, K. Waligóra, Kraków 1999.

Kumpera J., Jan Amos Komenský: poutník na rozhraní věků, Ostrava 1992.

Kunstmann H., Die sichtbare Welt Comenii, "Die Welt der Slaven. Vierteljahresschrift für Slavistik" 2, 1957, 4.

Kunze H., Geschichte der Buchillustration in Deutschland. Das 16. und 17. Jahrhundert, Bd. 1-2, Frankfurt am Main-Leipzig 1993.

Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki, Warszawa 2005.

Kurdybacha Ł., Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce, Warszawa 1957.

Kushner E., Le rôle de la vision dans l'œuvre pédagogique de Comenius w: La visualisation des choses et la conception philosophique du monde dans l'œuvre de Comenius, wyd. H. Voisine-Jechova, Paris 1994.

Kvačala J., J.A. Comenius, Berlin 1914.

Kvačala J., Analecta Comeniana, Iurievi, [Berlin] 1910.

Kvačala J., Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII Jahrhunderts, Bd. 1-2, MGP Bd. 26, 32, Berlin 1903-1904.

Kvačala J., J.V. Andreä's Antheil an geheimen Gesellschaften, Juriew 1899.

Kvačala J., Johann Amos Comenius: sein Leben und seine Schriften, Leipzig 1892.

La presenza dell'aristotelismo padovano nella filosofia della prima modernità', ed. G. Piaia, Roma 2002.

Laufhütte H., Comenius "Teutsch" - Spuren der Bearbeitung des Orbis Pictus im Briefarchiv Sigmund von Birken, "Comenius-Jahrbuch" 2001-2002 (2004), 9-10.

Laufhütte H., Comenius "Teutsch" - clues about the editing of Orbis pictus found in the archives of Sigmund von Birken's correspondence, w: Comenius und Comeniusrezeption in Deutschland, SCeH, t. XXXVIII/2008, nr 79.

Le Goff J., Les intellectuels au moyen âge, Paris 1957 (przekł. polski: Inteligencja w wiekach średnich, przekł. E. Bąkowska, Warszawa 1997).

Lehmann P., Pseudoantike Literatur des Mittelalters, Leipzig-Berlin 1927.
<https://doi.org/10.1007/978-3-663-15840-0>

Lehrfeldt P., Luthers Verhältniss zu Kunst und Künstlern, Berlin 1892.

Leis-Schindler I., Ding, Sprache, Anschauung und Bild im "Orbis pictus" des Johann Amos Comenius, w: Bild und Bildung. Ikonologische Interpretationen vormoderner Dokumente von Erziehung und Bildung, ed. Ch. Rittelmeyer, E. Wiersing, Wiesbaden 1991 (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 49).

Le Roy Ladurie E., Montaillou, village occitan: de 1294 à 1324, Paris 1975. Przekład polski: E. Le Roy Ladurie, Montaillou - wioska heretyków 1294-1324, przekł. E.D. Żółkiewska, Warszawa 1988.

Le Roy Ladurie E., Cultural exchanges: early fourteenth-century Montaillou, w: Literacy and Social Development in the West: a Reader, wyd. H.J. Graff, Cambridge 1981.

Leśniak K., Franciszek Bacon, Warszawa 1967.

Leu J.J., Allgemeines Helvetisches Eydgenössisches oder Schweitzerisches Lexikon, t. 7, Zürich 1753 (wyd. na mikrofilmie: Erlangen 1992).

Lewandowski S., Machińska H., Malinowski A., Petrel J., Logika dla prawników, red. A. Malinowski, Warszawa 2005.

Lexicon totius latinitatis, oprac. Ae. Forcellini et al., t. 3, Patavii 1940.

Leyser P., Historia poetarum et poematum medii aevi, Hallae 1721.

Liebenwein W., Studiolo: Die Erstehung eines Raumtyps und seine Entwicklung bis um 1600, Berlin 1977.

Litak S., Historia wychowania, t. 1: Do Wielkiej Rewolucji Francuskiej, Kraków 2004.

Literacy and Social Development in the West: a Reader, ed. H.J. Graff, Cambridge 1981.

Literatur und Sprache im Europäischen Mittelalter. Festschrift für Karl Langosch zum 70. Geburtstag, Hrsg. A. O'nnersfors, J. Rathofer, F. Wagner, Darmstadt 1973.

Literatura polskiego baroku w kręgu idei, red. A. Nowicka-Jeżowa, M. Hanusiewicz, A. Karpiński, Lublin 1995.

Löwe W., Herkules - Die Biographie eines Helden, w: Herkules Tugendheld und Herrscherideal. Das Herkules-Monument in Kassel-Wilhelmshöhe, Hrsg. Ch. Lukatis, H. Ottomeyer, Kassel 1997.

Loibersbeck J., Güssing, w: "Burgenländische Heimatblätter", hrsg. von Amt der Burgenländischen Landesregierung, Landesarchiv und Landesbibliothek, Eisenstadt 1970, Bd. 32.

- Lorenz S., *Studium Generale Erfordense. Zum Erfurter Schulleben im 13. und 14. Jahrhundert*, Stuttgart 1989.
- Lubaś W., *Rzeczy, słowa i formy: rozważania o języku*, Katowice 1973.
- Madeja J., *Elementarze - ich dzieje, rola i stan współczesny*, Katowice 1946 (Biblioteka nauczyciela, nr 4).
- Magyar A., *340 Jahre Franziskaner in Güssing 1563-1978*, Güssing 1980.
- Mahnke D., *Der Barock-Universalismus des Comenius*, "Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts" Berlin 1931, Jg. 21 oraz Berlin 1932, Jg. 22. <https://doi.org/10.7788/akg-1932-jg08>
- Maliszewski K., *Komunikacja społeczna w kulturze staropolskiej: studia z dziejów kształtowania się form i treści społecznego przekazu w Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Toruń 2001.
- Majorek Cz., Nowarski Cz., Ruchała J., *Unowocześnienie dydaktyki historii. Studia teoretyczne i badania empiryczne*, Kraków 1990.
- Majorek Cz., *Bogacenie i przekształcanie świadomości historycznej jako cel nauczania historii*, w: *Po co uczyć historii?* pod red. Cz. Majorka, Warszawa 1988.
- Malmquist E., *Nauka czytania w szkole podstawowej*, przekł. A. Thierry, Warszawa 1987.
- Marcovich M., *Voces animantium and Suetonius*, w: "Z'iva antika/Antiquité vivante", Skoplje, 21, 1971, 2.
- Matuszewski A., *Pansofizm i encyklopedyzm Jana Amosa Komeńskiego*, w: *Jan Amos Komeński i bracia czescy w 380. rocznicę przybycia do Leszna (1628-2008)*, red. A. Konior, Leszno 2009.
- Matuszewski A., *Odrębność i stereotypowość życia umysłowego w Lesznie w XVII wieku*, Leszno 1998.
- Maurer H., *Die Zisterzienserabtei Bebenhausen*, hrsg. J. Sydow, Berlin 2003 (Germania Sacra, N.F. Bd. 16, Das Bistum Konstanz, MPI für Geschichte).
- Mączak A., *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1980.
- Menk G., *Der reformierte Philosoph Heinrich Gutberleth (1572-1635). Ein Gelehrtenleben zwischen dem Reich und den Niederlanden*, w: *Standfester Glaube. Festgaben zum 65. Geburtstag von Johann Friedrich Gerhard Goeters*, hrsg. H. Faulenbach, Düsseldorf 1991.
- Menk G., *Johann Amos Comenius und die Hohe Schule Herborn (1611-1613)*, "Acta Comeniana" 1989, (32).
- Menk G., "Omnis novitas periculosa". *Der frühe Cartesianismus an der Hohen Schule Herborn und die reformierte Geisteswelt nach dem Dreißigjährigen Krieg*, w: *Comenius. Erkennen-Glauben-Handeln*, hrsg. K. Schaller, St. Augustin 1985.
- Menk G., *Die Hohe Schule Herborn, der deutsche Calvinismus und die westliche Welt*, "Jahrbuch der hessischen kirchengeschichtlichen Vereinigung" 1984, 35.
- Menk G., *Graf Johann VI. von Nassau-Dillenburg (1536-1606). Das Leben des Gründers der Hohen Schule zwischen Politik, Religion und Wissenschaft*, w: *Von der Hohen Schule zum Theologischen Seminar Herborn 1584-1984*, Hrsg. J. Wienecke, Herborn 1984.

Menk G., Die Hohe Schule Herborn im 16. und 17. Jahrhundert, w: Von der Hohen Schule zum Theologischen Seminar Herborn 1584-1984, Hrsg. J. Wienecke, Herborn 1984.

Menk G., Streiflichter aus dem Herborner Studentenleben am Anfang des 17. Jahrhunderts. Tagebücher,

Autobiographien und Briefe als Quelle für die Geschichte der Hohen Schule, w: Von der Hohen Schule zum Theologischen Seminar Herborn 1584-1984, Hrsg. J. Wienecke, Herborn 1984.

Menk G., Die Hohe Schule Herborn in ihrer Frühzeit (1584-1660). Ein Beitrag zum Hochschulwesen des deutschen Calvinismus im Zeitalter der Gegenreformation, Wiesbaden 1981.

Menk G., Calvinismus und Pädagogik. Matthias Martinius (1572-1630) und der Einfluß der Hohen Schule Herborn auf Johann Amos Comenius, "Nassauische Annalen" 1980, Bd. 91.

Menk G., Das Restitutionsedikt und die kalvinistische Wissenschaft, "Jahrbuch der Hessischen Kirchengeschichtlichen Vereinigung" 1980, Bd. 31.

Merton R.K., On the Shoulders of Giants. A Shandean Postscript, New York 1965.

Michel G., Die Welt als Schule: Ratke, Comenius und die didaktische Bewegung, Hannover 1979.

Mikkeli H., An Aristotelian Response to Renaissance Humanism: Jacopo Zabarella on the Nature of Arts and Sciences, Helsinki 1992.

Mištanová A., The Janua lingvarum reserata of Jan Amos Comenius and the Ianua linguarum of William Bathe, "Acta Comeniana" 14, 2000.

Mokrzecki L., Jan Amos Komeński w Prusach Królewskich, w: idem, Wokół staropolskiej nauki i oświaty. Gdańsk - Prusy Królewskie - Rzeczpospolita, Gdańsk 2001.

Mokrzecki L., Degory Wheare o historii i poglądach na jej temat Bartłomieja Keckermanna, w: tenże, Wokół staropolskiej nauki i oświaty. Gdańsk - Prusy Królewskie - Rzeczpospolita, Gdańsk 2001.

Mokrzecki L., Puchowski K., Programy szkolnictwa staropolskiego w XVI i XVII wieku. Kierunki zmian, "Kwartalnik Pedagogiczny" 1995, nr 3 (157).

Mokrzecki L., Kontakty artystyczne i naukowe Gdańska z zagranicąw XVI-XVII wieku, w: Rozprawy z dziejów komunikacji socjalnej epoki nowożytnej, pod red. J. Wojtowicza, Toruń 1993.

Mokrzecki L., W kręgu prac historyków gdańskich XVII wieku, Gdańsk 1974.

Monok I., Ötvös P., Zvara E., Balthasar Batthyány und seine Bibliothek, Eisenstadt 2004 (Bibliotheken in Güssing im 16. und 17. Jahrhundert).

Mostert M., New Approaches to Medieval Communication, Turnhout 1999 (Utrecht Studies in Medieval Literacy, t. 1). <https://doi.org/10.1484/M.USML-EB.6.09070802050003050008010406>

Moutová N., Polišíenský J., Komenský v Amsterdamu, Praha 1970.

Müller G., Mensch und Bildung im italienischen Renaissance-Humanismus: Vittorino da Feltre und die humanistischen Erziehungsdenker, Baden-Baden 1984.

Müller G., Siber Adam, w: Allgemeine Deutsche Biographie, Bd. 34, Leipzig 1892.

Müller J., Quellenschriften und Geschichte des deutschsprachlichen Unterrichtes bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts, Gotha 1882.

Müller P.O., Deutsche Lexikographie des 16. Jahrhunderts. Konzeptionen und Funktionen frühneuzeitlicher Wörterbücher, Tübingen 2001. <https://doi.org/10.1515/9783110924350>

Murdock G., Calvinism on the Frontier 1600-1660. International Calvinism and the Reformed Church in Hungary and Transylvania, Oxford 2000.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198208594.001.0001>

Murphy D., Comenius. A critical reassessment of his life and work, Cambridge 1995.

Nadolski B., Keckermann Bartłomiej, PSB, t. 12, Wrocław 1966-1967.

Nadolski B., Jan Mochinger - profesor retoryki w Gdańskim Gimnazjum Akademickim, "Rocznik Gdański" 1963, t. 22.

Nadolski B., Życie i działalność naukowa uczonego gdańskiego Bartłomieja Keckermanna, Toruń 1961.

Nauczanie filozofii w Polsce w XVI-XVII wieku, red. L. Szczucki, Wrocław 1978.

Nebe A., Orbis pictus, w: Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik, hrsg. W. Rein, wyd. 2, Bd. 6, Langensalza 1907.

Nicodemus Frischlin (1547-1590), poetische und prosaische Praxis unter den Bedingungen des konfessionellen Zeitalters, hrsg. D.H. Holtz, Stuttgart-Bad Cannstatt 1999.

Nicolausa Volckmara Vierzyci Dialogi 1612. Źródło do badań nad życiem codziennym w dawnym Gdańsku, red. E. Kizik, Gdańsk 2005.

Narziß G.A., Studien zu den Frauenzimmersgesprächspielen Georgs Philipp Harsdörfers. Ein Beitrag zur deutschen Literaturgeschichte des 17. Jahrhunderts, Leipzig 1928 (Form und Geist, Bd. 5).

Nauczanie w dawnych wiekach: edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytnej: Polska na tle Europy, red. W. Iwańczak, K. Bracha, Materiały konferencji, zorganizowanej przez Instytut Historii WSP w Kielcach, Mąchoćice-Ameliówka k. Kielc 18-20 maja 1995 r., Kielce 1997 (Prace Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, nr 3).

Nováková J., Das Problem des Lateins Komenskýs, "Acta Comeniana", t. 3 (27), 1972.

Nowak Z., Pisma Jana Amosa Komeńskiego w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN, "Libri Gedanenses" 1992, z. 4.

O'Dell I., Jost Ammans Buchschmuck-Holzschnitte für Siegmund Feyerabend. Zur Technik der Verwendung von Bild-Holzstöcken in den Drucker von 1563-1599, Wiesbaden 1993 (Repertorien zur Erforschung der frühen Neuzeit, Bd. 13).

Ogodziński W., Dobracki Maciej, PSB, t. 5, Kraków 1939-1946.

Ogonowski Z., 700 lat myśli polskiej, t. 3: Filozofia i myśl społeczna XVII wieku, wyd. Z. Ogonowski, cz. 2, Warszawa 1979.

Ogonowski Z., Socynianizm a oświecenie: studia nad myślą filozoficzno-religijną arian w Polsce XVII wieku, Warszawa 1966.

Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 1998.

Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa 1992.

Okoń W., Proces nauczania, Warszawa 1958.

Okoń W., Zasady dydaktyki, Warszawa 1956.

Ong W.J., Ramus' method and the decay of dialogue: from the art of discourse to the art of reason, Chicago 2004.

Ong W.J., Introduction do: P. Ramus, Scholae in liberales artes, Basileae 1569 (reprint: Hildesheim-New York 1970).

Osińska W., Jan Amos Komenský w Polsce. Repertorium prac Komeńskiego znajdujących się w polskich księgozbiorach, Wrocław 1972 (Źródła do dziejów nauki i techniki, t. XII).

Overell M.A., Italian reform and English Reformations, c. 1535-c. 1585, Aldershot 2008.

Ó Mathuna S.P., William Bathe S.J. 1564-1614: a pioneer in linguistics, Amsterdam 1986 (Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, ser. 3, vol. 37).

<https://doi.org/10.1075/sihols.37>

Panofsky E., Hercules am Scheidenwege und andere antike Bildstoffe in der neueren Kunst, Berlin-Leipzig 1930 (reprint: wyd. i uzupełnił D. Wuttke, Berlin 1997).

Pappenheim E., Die erste Ausgabe des Orbis pictus, Nürnberg, Michael Endter 1658, "Monatshefte der Comenius-Gesellschaft" 1, 1892.

Parthey G., Wenzel Hollar. Beschreibendes Verzeichnis seiner Kupferstiche, Berlin 1853.

Partiumi könyvesházak 1623-1730 [Katalogi biblioteczne z Partium 1623-1730] (Sárospatak, Debrecen, Szatmár, Nagybánya, Zilah), ed. C. Fekete, I. Monok, G. Kulcsár, A. Varga, Budapest-Szeged 1988.

Patera A., J.A. Komenského Korrespondence, Praha 1892.

Patočka J., Jan Amos Komenský. Gesammelte Schriften zur Comeniusforschung, Bochum 1981.

Paulsen F., Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart. Mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht, wyd. 1, Leipzig 1885.

Paulsen F., Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart. Mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht, wyd. 2, Bd. II, Leipzig 1896.

Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft neue Bearbeitung von Georg Wissowa, zweite Reihe, 7. Halbbd., Stuttgart 1931.

Pawlak M., Dzieje Gimnazjum Elbląskiego w latach 1535-1772, Olsztyn 1972.

Pelc J., Słowo i obraz. Na pograniczu literatury i sztuk plastycznych, Kraków 2002.

Pellechet M., Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France, avec une introd. écrite pour la réimpr. par F.R. Goff, cz. 2: Biblia pauperum - Commandements, Paris 1905.

Piechnik L., Powstanie i rozwój jezuickiej Ratio studiorum (1548-1599), Kraków 2003.

Pietrzyk Z., Die Ausstrahlung Straßburgs im Zeitalter des Humanismus: Peregrinatio academica aus der polnisch-litauischen Republik und die Hohe Schule Johannes Sturms im 16. und 17. Jahrhundert, przekł. polski R. Bartczak, "Zeitschrift für die Geschichte Oberrheins", Stuttgart 2010, Bd. 158.

Pietrzyk Z., W kręgu Strasburga: o peregrynacji młodzieży z Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w latach 1538-1621, Kraków 1997.

Pilarczyk F., Elementarze polskie od ich XVI-wiecznych początków do II wojny światowej. Próba monografii księgoznawczej, Zielona Góra 2003.

Pilz K., Johann Amos Comenius. Die Ausgaben des Orbis Sensualium Pictus, Nürnberg 1967.

Pintard R., Le Libertinage érudit dans la premie're moitié du XVIIe siècle, vol. 1, Paris 1943.

Pirożyński J., Z dziejów obiegu informacji w Europie XVI wieku. Nowiny z Polski w kolekcji Jana Jakuba Wicka w Zurychu z lat 1560-1587, Kraków 1995.

Pirożyński J., Zofia Jagiellonka (1522-1575) i jej księgozbiór, Kraków 2004.

Pirożyński J., Johannes Gutenberg i początki ery druku, Warszawa 2002.

Pleskot J., Jan Amos Komenský's years in Fulnek, Praha 1972.

Plezia M., Knapiesz, Grzegorz, PSB, t. 13, Wrocław 1967.

Pniewski W., Język polski w dawnych szkołach gdańskich, Gdańsk 1938.

Pocco R., Ramus' Metaphysics and its Criticism by the Helmstedt Aristotelians, w: The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences, ed. M. Feingold, J.S. Freedman, W. Rother, Basel 2001 (Schwabe Philosophica, vol. I).

Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia, red. A. Kawecka-Gryczowa. Z. IX: Maciej Wirzbięta. 1555/7-1605, oprac. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1974; Z. X: Maciej Wirzbięta, 1555/7-1605, oprac. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1975; Z. XI: Maciej i Paweł Wirzbiętowie 1555/7-1609, oprac. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1981.

Pre-modern encyclopaedic texts: proceedings of the second COMERS Congress, Groningen, 1-4 July 1996, ed. P. Binkley, Leiden-New York-Köln 1997.

Price D., The Political Dramaturgy of Nicodemus Frischlin. Essays on Humanist Drama in Germany, Chapel Hill-London 1990.

Procházka J., Jan Ámos Komenský v Podkrkonoší, w: Trutnovsko - sborník vlastivědných prací a zpráv, Trutnov 1958.

Puchowski K., Jezuickie kolegia szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Gdańsk 2007.

Puchowski K., Mokrzecki L., Programy szkolnictwa staropolskiego w XVI i XVII wieku. Kierunki zmian, "Kwartalnik Pedagogiczny" 1995, nr 3 (157).

Puchowski K., Z problematyki badań nad historią nauki i oświaty w Gdańsku do końca XVIII wieku, "Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego. Uniwersytet Gdański. Pedagogika, Historia Wychowania" 1989, z. 17 (1988).

Pumm L., Die Klosterbibliothek Güssing: ein Zeitzeuge der Reformation und Gegenreformation im burgenländischen Raum, Universität Wien, Wien 1992.

[Putlitz G. zu, Krabusch H.], 600 Jahre Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg: 1386-1986. Geschichte, Forschung und Lehre, München 1986.

Puzynina J., "Thesaurus" Grzegorza Knapiusza. Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim, Wrocław 1961.

Ramus et l'Université, red. M.-D. Couzinet, Centre V.L. Saulnier, Paris 2004.

Rang B., Ars memoriae als pädagogisches Lernkonzept? Gedächtnis und Lernen vor dem Buchdruck, w: Gedächtnis und Bildung. Pädagogisch-anthropologische Zusammenhänge, Hrsg. B. Dieckmann, S. Sting, J. Zirfas, Weinheim 1998 (Pädagogische Anthropologie, Bd. 6).

Renaissance and renewal in the twelfth century, ed. R.L. Benson, G. Constable, C.D. Lanham, Oxford 1982.

Renkhoff O., Nassauische Biographie, Wiesbaden 1992.

Rijckenborgh J. van, Dei gloria intacta: chrześcijańskie misteria wtajemniczenia Świętego Różokrzyża dla czasów nowożytnych, [Haarlem]-Wrocław 1995.

Ritzi Ch., Comenianische Ideen verwirklichen... Der Beitrag der Leipziger Comenius-Bücherei zur Professionalisierung der Volksschullehrer, "Comenius-Jahrbuch" 1994, Bd. 2.

Roberts-Jones Ph. & F., Pierre Bruegel l'Ancien, Paris 1997 (Grandes monographies).

Röckelein H., Bumiller C., ...Ein unruhig Poet. Nikodemus Frischlin 1547-1590, Barlingen 1990.

Rödter G.D., Via piae animae: Grundlagenuntersuchung zur emblematischen Verknüpfung von Bild und Wort in den "Pia desideria" (1624) des Herman Hugo SJ (1588-1629), Frankfurt am Main 1992 (Mikrokosmos, Bd. 32).

Rösch J.G., Schorndorf und seine Umgebung, nebst einer statistischen Übersicht des Königreiches Württemberg, Stuttgart 1815.

Rösel I.C., Die Schorndorfer Lateinschule, "Heimatbuch" 3, 1958.

Rood W., Comenius and the Low Countries. Some aspects of the life and work of a Czech exile in the seventeenth century, Amsterdam 1970.

Rosefeld H., [Posłowie] do: J.A. Comenius, Orbis sensualium pictus, 1658, reprint, Osnabrück 1964.

Rouse R.H., Rouse M.A., 'Statim invenire'. Schools, Preachers, and New Attitudes to the Page, w: Renaissance and renewal in the twelfth century, ed. R.L. Benson, G. Constable, C.D. Lanham, Oxford 1982.

Rozbicki M., Samuel Hartlib. Z dziejów polsko-angielskich związków kulturalnych w XVII wieku, Wrocław 1980.

Ruth B., Martin Luther's Children's Bible, "Wolfenbütteler Notizen zur Buchgeschichte" 1990, Bd. 15.

Šabršula J., La linguistique dans les écrits latins de Comenius, Praha 1992 (Listy filologické, t. 115, Supplementum, t. 1).

Samsonowicz H., Historiografia regionalna w Polsce po II wojnie światowej, "Kwartalnik Historyczny" 94, 1987, z. 1.

Samuel Hartlib and universal reformation: studies in intellectual communication, ed. M. Greengrass, Cambridge 1994.

Samuel Hartlib and the advancement of learning, ed. Ch. Webster, Cambridge 1970 (Cambridge texts and studies in the history of education).

Sarx T., Franciscus Junius d.A". (1545-1602): ein reformierter Theologe im Spannungsfeld zwischen späthumanistischer Irenik und reformierter Konfessionalisierung, Göttingen 2007 (Reformed historical theology, 3). <https://doi.org/10.13109/9783666569128>

Schaller K., Omnino. Lehren nach Maßgabe des Ganzen, w: SCeH, t. XXXVIII/2008, nr 79.

Schaller K., Die Pädagogik des Johann Amos Comenius und die Anfänge des pädagogischen Realismus im 17. Jahrhundert, Heidelberg 1967.

Scheib O., Die innerchristlichen Religionsgespräche im Abendland: regionale Verbreitung, institutionelle Gestalt, theologische Themen, kirchenpolitische Funktion; mit besonderer Berücksichtigung des konfessionellen Zeitalters (1517-1689), Wiesbaden 2009-2010 (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 122, Teil 1-3).

Scherbaum M., Der Metaphysikbegriff des Johann Amos Comenius. Das Projekt der Pansophie im Spannungsbogen von "Realismus", Heilsgeschichte und Pan-Paideia, Oberhaid 2008 (Comeniana, Bd. 1).

Schilling M., Imagines Mundi. Metaphorische Darstellungen der Welt in der Emblematik, Frankfurt am Main 1979 (Mikrokosmos, Bd. 4).

Schindling A., Humanistische Hochschule und freie Reichsstadt: Gymnasium und Akademie in Straßburg 1538-1621, Wiesbaden 1977 (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz, Bd. 77: Abteilung Universalgeschichte).

Schleier R., Tabula Cebetis oder "Spiegel des Menschlichen Lebens / darin Tugend und untugend abgemalet ist". Studien zur Rezeption einer antiken Bildbeschreibung im 16. und 17. Jahrhundert, Berlin 1973.

Schmid K.A., Geschichte der Erziehung vom Anfang bis auf unsere Zeit, Bd. 3, Teil 2: Johann Amos Comenius mit seinen Vorgänger J.H. Alsted und J.V. Andreä, Stuttgart 1892.

Schmidt-Biggemann W., Lubinus Eilhard, w: Neue Deutsche Biographie, Bd. 15, Berlin 1987.

Schmidt G., Die Armenbibel des XIV Jahrhunderts, Graz 1959.

Schmitt W.O., Die Ianua (Donatus) - ein Beitrag zur lateinischen Schulgrammatik des Mittelalters und der Renaissance, Berlin 1969 (Beiträge zur Inkunabelkunde, dritte Folge, 4).

Schmitz Ch., Ratsbürgerschaft und Residenz: Untersuchungen zu Berliner Ratsfamilien, Heiratskreisen und sozialen Wandlungen im 17. Jahrhundert, Berlin 2002 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin, Bd. 101). <https://doi.org/10.1515/9783110880199>

Schnackenburg B., Kassel. Gemäldegalerie Alte Meister, Gesamtkatalog, Staatliche Museen Kassel, Mainz 1996.

Schöne A., Emblematik und Drama im Zeitalter des Barock, München 1968.

- Schottenloher O., Andreae Johann Valentin, w: Neue Deutsche Biographie, Bd. 1, Berlin 1953.
- Schüling H., Verzeichnis des von 1605-1624 in Giessen erschienenen Schrifttums, Giessen 1985.
- Scinto L.F., Written language and psychological development, Orlando 1986.
- Scinto L.F., The acquisition of functional composition strategies for text, Hamburg 1982.
- Sedir P., Różokrzyżowcy: historia i nauka, oprac. J. Prokopiuk, Warszawa 1994 (Biblioteka Różokrzyżowców).
- Seidel R., Späthumanismus in Schlesien. Caspar Dornau (1577-1631) Leben und Werk, Tübingen 1994 (Frühe Neuzeit, Bd. 20). <https://doi.org/10.1515/9783110932430>
- Sinko T., Posag Europy i jego losy, w: idem, Antyk w literaturze polskiej, wybór i oprac. T. Bieńkowski, Warszawa 1988.
- Sinko-Popielowa K., Hans Dürer i Cebes wawelski, "Biuletyn Historii Sztuki i Kultury" 5, 1937.
- Skalnik J.V., Ramus and reform: university and church at the end of the Renaissance, Kirksville, Mo. 2002 (Sixteenth century essays and studies vol. 60).
- Słownik łacińsko-polski, pod red. M. Plezi, t. 1-5, Warszawa 1959-1979.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce, pod red. M. Plezi, t. I - , Wrocław 1953- .
- Smet G. de, Introduction do reprintu: Th. Golius, Onomasticon, Hildesheim-New York 1972.
- Spätrenaissance-Philosophie in Deutschland 1570-1650: Entwürfe zwischen Humanismus und Konfessionalisierung, okkulten Traditionen und Schulmetaphysik, Hrsg. M. Mulsow, 48. Wolfenbütteler Symposium Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel 2000, Tübingen 2009.
- Sparn W., Religiöse und theologische Aspekte der Bildungsgeschichte im Zeitalter der Aufklärung, w: Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte, Bd. II: 18. Jahrhundert. Vom späten 17. Jahrhundert bis zur Neuordnung Deutschlands um 1800, Hrsg. N. Hammerstein, U. Herrmann, München 2005.
- Spica A.-E., Symbolique humaniste et emblématique: l'évolution et les genres (1580-1700), Paris 1996 (Lumie're classique, t. 8).
- Staedtke J., Keckermann Bartholomäus, w: Neue Deutsche Biographie, Bd. 11, Berlin 1977.
- Stahlecker R., Fehleisen G., Geschichte der humanistischen Schulwesens in Württemberg, Bd. 3/1, Stuttgart 1927.
- Staniszewski Z., Gröll Michał, PSB, t. 9, Wrocław 1960-1961.
- Stankiewicz E., Maciej Wirzbięta - wydawca Reja, w: Mikołaj Rej w czterechsetlecie śmierci, red. T. Bieńkowski, J. Pelc, K. Pisarkowa, Wrocław 1971.
- Starnes D.T., Robert Estienne's influence on lexicographie, Austin 1963.
- Stauffer H., Nachforschungen zur Chronologie der Werke Sigmund von Birken, "Daphnis. Zeitschrift für mittlere deutsche Literatur" 28, 1999. <https://doi.org/10.1163/18796583-90001148>
- Steiger J.A., Christus pictor: der Gekreuzigte auf Golgatha als Bilder schaffendes Bild; zur Entzifferung der Kreuzigungserzählung bei Luther und im barocken Luthertum sowie deren medientheoretischen Implikationen, w: Golgotha in den Konfessionen und Medien der Frühen Neuzeit, hrsg. Von J.A.

Steiger, U. Heinen, Berlin 2010 (Arbeiten zur Kirchengeschichte, Bd. 113).

<https://doi.org/10.1515/9783110225587.93>

Stępnik A., Trzy modele historii regionalnej w nauczaniu szkolnym, "Kultura i Historia" 2002, nr 3.

Strasser G.F., Die Verbindung von Mnemonik und Emblemik in didaktischer Literatur des 17. Jahrhunderts, w: Die Domänen des Emblems: Außerliterarische Anwendungen der Emblemik, hrsg. G.F. Strasser, M.R. Wade, Wiesbaden 2004 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung, Bd. 39).

Strasser G.F., Emblemik und Mnemonik der frühen Neuzeit im Zusammenspiel: Johannes Buno und Johann Justus Winckelmann, Wiesbaden 2000 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung, Bd. 36).

Strasser G.F., Johannes Bunos mnemotechnische Verfahren, w: Seelenmaschinen: Gattungstraditionen, Funktionen und Leistungsgrenzen der Mnemotechniken vom späten Mittelalter bis zum Beginn der Moderne, hrsg. J.J. Berns, W. Neuber, Wien-Köln-Weimar 2000.

Strauß D.F., Leben und Schriften des Dichters und Philologen Nicodemus Frischlin. Ein Beitrag zur deutschen Culturgeschichte in der zweiten Hälfte des sechzehnten Jahrhunderts, Frankfurt am Main 1856.

Störkel R., Comenius in Herborn, SCetH, t. XXXVIII/2008, z. 79.

Studia Comeniana Sedlcensia, red. B. Sitarska, R. Mnich, t. I: Jan Amos Komeński a kultura epoki baroku, Siedlce 2007; t. II: Werner Korthaase badacz Jana Amosa Komeńskiego, Siedlce 2009; t. III: Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku, Siedlce 2010; t. IV: : Jan Amos Komeński a Europa XVII wieku, Siedlce 2012.

Studien zu Comenius und zur Comeniusrezeption in Deutschland, "Studia Comeniana et Historica", t. XXXVIII, 2008, z. 79.

Suchodolski B., Komeński, Warszawa 1979.

Suchodolski B., Wstęp do: J.A. Komeński, Pampaedia, przekł. K. Remerowa, oprac. B. Suchodolski, Wrocław 1973 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy - skrót: PP).

Suchodolski B., Wstęp do: J.A. Komeński, Pisma wybrane, przekł. K. Remerowa, wstęp i oprac. B. Suchodolski, Wrocław 1964 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy - skrót: PW).

Suchodolski B., Wstęp do: J.A. Komeński, Wielka dydaktyka, przekł. K. Remerowa, wstęp i komentarz B. Suchodolski, Wrocław 1956 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Pisarze obcy - skrót: WD).

Sudhoff K., C. Olevianus und Z. Ursinus: Leben und ausgewählte Schriften, Elberfeld 1857 (Leben und ausgewählte Schriften der Väter und Begründer der reformierten Kirche, Bd. 8).

Sulzer D., Traktate zur Emblemik. Studien zu einer Geschichte der Emblemtheorien, St. Ingbert 1992 (Saarbrücker Beiträge zur Literaturwissenschaft, Bd. 22).

Swanson R.N., The twelfth-century renaissance, Manchester 1999.

Szymańska K., Leszno w XVII wieku i jego związki z kulturą europejską, w: Jan Amos Komeński w kontekście kultury i historii europejskiej XVII wieku, Siedlce 2010 (Studia Comeniana Sedlcensia, t. III).

Szymańska K., Pamięć i trwanie - Jan Amos Komeński w Polsce, w: Jan Amos Komeński a Polska, red. W. Omieczynski, F. Hýbl, Leszno 2009.

Szymańska K., Bracia czeszy w Lesznie. Przewodnik po zbiorach Muzeum Okręgowego w Lesznie, Leszno 2007.

Szymańska K., Źródła i materiały do dziejów braci czeskich w zbiorach Muzeum Okręgowego w Lesznie, "Biblioteka" 2005, nr 9.

Szyrocki M., Martin Opitz, München 1974.

Szyrocki M., Dzieje literatury niemieckiej, t. 1, Warszawa 1969.

Takács B., A sárospataki nyomda története [Historia drukarstwa w Sárospatak], t. I (1650-1671), Budapest 1978.

Tatarkiewicz W., Historia filozofii, t. I-III, Warszawa 1988.

Tazbir J., Andrzej Węgierski - historyk słowiańskiej reformacji, w: Ars historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski, komitet red. M. Biskup et al., Poznań 1979 (Seria Historia - Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 71).

Tenorth H.-E., Viel erörtert und doch ignoriert - Comenius in der historischen Bildungsforschung in Deutschland, "Studia Comeniana et Historica", t. XXXVIII, 2008, z. 79.

Thadden R. von, Die brandenburgisch-preußischen Hofprediger: ein Beitrag zur Geschichte der absolutistischen Staatsgesellschaft in Brandenburg-Preussen, Berlin 1959 (Arbeiten zur Kirchengeschichte, Bd. 32).

The Bible in the Middle Ages: its influence on literature and art, ed. B.S. Levy, Binghamton 1992 (Medieval & Renaissance texts & studies, vol. 89).

The Hartlib Papers: a complete text and image database of the papers of Samuel Hartlib (c. 1600-1662), held in Sheffield University Library, Sheffield, England; prepared by members of the Hartlib papers project, dwa CD, Ann Arbor 1995.

The Influence of Petrus Ramus: Studies in Sixteenth and Seventeenth Century Philosophy and Sciences, ed. M. Feingold, J.S. Freedman, W. Rother, Basel 2001 (Schwabe Philosophica, vol. I).

The Language of Adam / Die Sprache Adams, hrsg. A.P. Coudert, Wiesbaden 1999 (Wolfenbütteler Forschungen, t. 84) .

The new Hollstein German engravings, etchings and woodcuts, 1400-1700, [8]: Wenceslaus Hollar, ed. S. Turner, G. Bartrum, cz. 1-8, Ouderkerk aan den IJssel 2009-2011.

The Science of Nature in the Seventeenth Century, ed. P.R. Anstey, J.A. Schuster, Dordrecht 2005.

Theele J., Die Handschriften des Benediktinerklosters S. Petri zu Erfurt. Ein bibliotheksgeschichtliches Rekonstruktionsversuch, Leipzig 1921 r. (recenzja: P. Lehmann, Handschriften des Erfurter

Benediktinerklosters St. Petri, "Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktiner-Ordens" 1925, N.F. 12, (43), s. 14-31).

Thieme U., Becker F., Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler, Bd. 17, Leipzig 1924.

Thomas D.H., Sur une édition inconnue des "Dialogues" de Jean-Louis Vive's, "Bibliothèque d'humanisme et renaissance", Gene've 2010, t. 72, z. 3.

- Thorndike L., *History of Magic and Experimental Science*, cz. 8: The seventeenth century, New York 1958.
- Thornton D., *The Scholar in His Study: Ownership and Experience in Renaissance Italy*, New Haven-London 1997.
- Tichy E., *Onomatopoetische Verbalbildungen des Griechischen*, Wien 1983.
- Toischer W., *Zur Entstehungsgeschichte des "Orbis pictus"*, "Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts", Berlin 1913, N.F. Bd. 3, H. 3.
- Toischer W., *Geschichte der Pädagogik*, Kempten 1907.
- Toischer W., *Die Didaktik des Elias Bodinus*, "Mitteilungen der Gesellschaft für Deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte" Berlin 1899, Bd. 9, H. 3.
- Topolski J., *Tendencje postmodernistyczne w historiografii*, w: *Dokąd zmierza współczesna humanistyka?* pod red. T. Kostyrko, Warszawa 1994.
- Truchim S., *Podręczniki Jana Amosa Komeńskiego w Polsce do połowy XIX wieku*, Wrocław 1956, (Studia Pedagogiczne, t. 3).
- Truhlář A., Hrdina K., Martínek J., *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do začátku 17. století*, sv. 5, Praha 1982.
- Turnbull G.H., *Plans of Comenius for his stay in England*, "Acta Comeniana" t. II, 1958, z. 1.
- Turnbull G.H., *An incomplete Orbis Pictus of Comenius, printed in 1653*, Zvláštní otisk z časopisu *Archiv Komenského*, nr 1/57 ("Acta Comeniana", t. I, 1957, z. 1, s. 35-54. "Acta Comeniana", t. I, 1957, z. 2).
- Turnbull G.H., *The Visit of Comenius to England in 1641*, "Notes and Queries" 1951, vol. 196, no 7. <https://doi.org/10.1093/nq/CXCVI.mar31.137>
- Turnbull G.H., *Hartlib, Dury and Comenius*, London 1947.
- Turnbull G.H., *Samuel Hartlib with special regard to his relations with J.A. Comenius*, London 1919.
- Tworek S., *Podręczniki J.A. Komeńskiego w szkołach różnowierczych Rzeczypospolitej (XVII-połowa XVIII wieku)*, "Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, ser. F, t. 29", Lublin 1974.
- Valach F., *Kašpar Dornau a jeho vliv na Komenského*, "Vychovatelské listy" 1917, 17.
- Vasoli C., *Encyklopedyzm w XVII wieku*, przekł. A. Aduszkiewicz, Warszawa 1989.
- Vasoli C., *Profezia e ragione. Studi sulla cultura del Cinquecento e del Seicento*, Napoli 1974 (Collana di Filosofia, t. XVIII).
- Vier seltene Schriften des sechzehnten Jahrhundert, Hrsg. H. Fechner, Berlin 1882.
- Vittorino da Feltre e la sua scuola: umanesimo, pedagogia, arti, ed. N. Giannetto, Firenze 1981.
- Vocelka K., *Die Familien Habsburg und Habsburg-Lotharingen: Politik, Kultur, Mentalität*, Wien 2010. <https://doi.org/10.7767/boehlau.9783205790808>
- Voisé W., *Wstęp do: Utopiści XVI i XVII wieku o wychowaniu i szkole, wstęp, wybór i oprac. Voisé W.*, Wrocław 1972 (Biblioteka Klasyków Pedagogiki. Pisarze obcy).

- Urban W., Epitalamia i epitafia pastorskiej rodziny Węgierskich w XVII w., w: Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI-XVIII w., red. Henryk Suchojad, Warszawa 2001.
- Urban W., Rola braci Węgierskich w podtrzymywaniu protestantyzmu polskiego, w: Religia, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Litakowi, red. M. Surdacki, Lublin 2002.
- Wackernagel W., Voces variae animantium: ein Beitrag zur Naturkunde und zur Geschichte der Sprache, Basel 1869.
- Wade M.R., The German Baroque Pastoral Singspiel, Bern 1990.
- Wallace-Hadrill A., Suetonius. The Scholar and his Caesars, London 1983.
- Wandel P., Ein "Orbis Pictus" am Ende des 20. Jahrhunderts, "Comenius-Jahrbuch" 2001-2002 (2004), 9-10.
- Waniczkówna H., Czartoryski Adam Kazimierz, PSB, t. 4, Kraków 1938.
- Webster Ch., Samuel Hartlib and the advancement of learning, Cambridge 1970.
- Wehr G., Die Bruderschaft der Rosenkreuzer. Die Originaltexte und Goethes Fragment "Die Geheimnisse", Köln 2007.
- Weisert H., Geschichte der Universität Heidelberg: kurzer Überblick 1386-1980, Heidelberg 1983.
- Wendker E., Pisactor, Johannes, w: Biographisch-bibliographisches Kirchenlexikon, Hrsg. F.W. Bautz, Bd. VII, Hamm 1994, kol. 640-644.
- Wendland H., Die Buchillustration. Von den Frühdrucken bis zur Gegenwart, Stuttgart 1987.
- Werner J., Lateinische Sprichwörter und Sinnsprüche des Mittelalters, wyd. 2, Heidelberg 1966.
- Whalley J.I., Chester T.R., A History of Children's Book Illustration, London 1988.
- Wiegand K., Der Fels In der Bandung: Beständigkeitdenken und Beständigkeitbilder im Korpus der Gedichte des Sigmund von Birken (1626-1681), Berlin 2006.
- Wigger L., Didaktik, w: Historisches Wörterbuch der Pädagogik, Hrsg. D. Benner, J. Oelkers, Weinheim-Basel 2004.
- Wilhelmi Th., Nikodem Frischlin (1547-90): Bibliographie, Leinfelden 2004.
- Wirtgen B., Die Handschriften des Klosters St. Peter und Paul zu Erfurt bis zum Ende des 13. Jahrhunderts, Leipzig 1936.
- Wiskemann M.G., Herborn. Evangelische Stadtkirche, Regensburg 2005.
- Wollgast S., Friedensideen im deutschen utopischen Denken während des Dreißigjährigen Krieges, w: Johann Amos Comenius - Vordenker eines kreativen Friedens, hrsg. von E. Schadel, Frankfurt am Main 2005.
- Wollgast S., Oppositionelle Philosophie in Deutschland. Aufsätze zur deutschen Geistesgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts, Berlin 2005 (Studium litterarum, Bd. 10).
- Wollgast S., Vergessene und Verkannte. Zur Philosophie und Geistesentwicklung in Deutschland zwischen Reformation und Frühaufklärung, Berlin 1993. <https://doi.org/10.1515/9783050068350>

Wollgast S., Philosophie in Deutschland zwischen Reformation und Aufklärung 1550-1650, Berlin 1988.

Woodward W.H., Vittorino da Feltre and other humanist educators, wstęp E.F. Rice, Toronto 1996.

Wrzosek W., Idea kultury materialnej F. Braudela, "Kwartalnik Historii Kultury Materialnej" 1994, 2.

Wrzosek W., Wojna w systemie społecznym F. Braudela, w: Przemoc. W poszukiwaniu interpretacji, red. W. Hanasz, G. Zalejko, Toruń 1992.

Wrzosek W., W poszukiwaniu czasu historycznego. Czas - Kultura - Historia, w: Stosunek do czasu w różnych strukturach kulturowych, red. Z. Cackowski, J. Wojczakowski, Warszawa 1986.

Young R.F., Comenius in England, New York 1971.

Zborowski J., Początkowa nauka czytania, Warszawa 1959.

Zedelmaier H., Bibliotheca universalis und Bibliotheca selecta. Das Problem der Ordnung des gelehrten Wissens in der frühen Neuzeit, Köln-Weimar-Wien 1992 (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte, Bd. 33).

Zezschyzt C.G. von, System der christlichen Katechetik, Bd. II, Leipzig 1864.

Zibrt Č., Jan Amos Komenský, w: Bibliografie české historie sestavil pomoci Josefa Volfa..., díl V, sv. 2Č3, Praha 1912.

Ziolkowski J.M., Talking Animals. Medieval Latin Beast Poetry 750-1150, Philadelphia 1993.
<https://doi.org/10.9783/9781512809350>

Zuylen W.H. von, Bartholomäus Keckermann - Sein Leben und Wirken, Tübingen-Leipzig 1934.

Żołędź-Strzelczyk D., Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku, Poznań 1996